

TÜRKİYE'DE YEŞİLLER PARTİSİ

Yard.Doç.Dr. Melda Cinman ŞİMŞEK
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
İletişim Fakültesi

A- Türkiye'de Çevre Hareketinin Gelişimi

Bilindiği gibi Türkiye'de sanayileşme, 1960 sonrası planlı kalkınma çabalarıyla örülü şekilde gelişmeye başlamıştır. İçinde bulunduğumuz dönemde tatbiki söz konusu olan Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı(*)na kadar geçen sürede artan sanayileşme, beraberinde çevre sorunlarını da getirmiştir. Çevre konusu, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planından yani 1973'ten itibaren ele alınmaya başlanmıştır(1). Doğal olarak, sanayiinin çevre üzerindeki olumsuz etkisi birkaç yıl sonra farkedilmiştir. Bu etki Ankara, İstanbul ve İzmir gibi büyük kentlerde başta hava ve su kirliliği yaratmak suretiyle ortaya çıkmış, kısa zamanda sanayide istihdam edilen işçilerin barınma ihtiyacını karşılayan gecekonduların yeşil alanları yok ederek kentleri istila etmesiyle, bu sorunların daha da büyüerek sürdüğü görünmüştür. Alman Jansen tarafından planlı bir kent olarak kurulan Ankara tahminin çok üzerindeki nüfus artışıyla, bu nüfusun yarından çoğunu gecekondularda barındıran plansız bir kente dönüşmüştür. Yatırımların ülke sathında yaygınlaşmayıp, belirli merkezlerde toplanmasının yarattığı olumsuzluklar en çok İstanbul üzerinde etkisini göstermiş, Doğu Roma'nın ve Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti, tarihi ve turistik bir kent olma özelliklerini, sanayi kenti lehine yitirmeye başlamıştır. Devletin gecekondulaşma olgusundaki taviz veren tutumu büyük kentlerdeki nüfus artışını ve peyzaj felaketini beraberinde getirirken, 1983 yılında çıkarılan 2872 sayılı Çevre Kanunu da, uygulanabilmesi için çıkarılması gereken yönetmelikler uzun süre çıkarılmayınca uygulanamamış ve genelde de fazla bir yaptırımı olmadığından etkili olamamıştır(*).

Merkezi ve yerel yönetimlerin konuya ciddi şekilde eğilmemeleri ve yasal yaptırımların zayıflığı, daha başka bir ifadeyle çevre konusuna resmi bakışın yumuşaklığı, sivil örgütlenmelerin doğup gelişmesine neden olmuştur. Bu örgütlenmeler ya sanayiinin tahrib ettiği büyük kentlerde, ya da yanlış turizm anlayışının tahrib etmeye başladığı güney sahillerimizde gelişmiştir. Bodrum Gönüllüleri bunun örneğini teşkil eder.

Bir yazar, ülkemizde çevre hareketine ivme kazandıran nedenleri üç başlıkta

topluyor. Bunlardan ilki, çevre sorunu yaratan ve iletişim organlarının halka aktarılan "olaylar", diğeri nüfus artışının yüksekliği, kente göç, eğitim düzeyinin düşüklüğü ve sanayi kuruluşlarıyla konutların içiçe oluşu yani şehircilik anlayışının varolmamasından kaynaklanan "sosyal etkenler"dir(2). Yazar üçüncü nedenin ise, daha kirletici olan eski teknolojilerin varlığı, üretim-tüketim kuruluşlarında bakım yetersizliği, plansız şehirleşme, trafik, yasal durumun zayıflığı gibi faktörleri ihtiva eden "teknik etkenler" olduğunu ifade etmektedir(3). Çevre sorunlarının nedenleri genelde kentleşme, sanayileşme ve nüfus artışı olduğuna ve bunlar da özellikle büyük kentlerimizde bulunduğu göre, çevre hareketinin arkasında bu nedenlerin varolduğu öne sürülebilir. Son yıllarda çevre konusunun müfredat programlarına eğitimin tüm kademelerini kapsayacak şekilde girmesi ve önce yazılı, daha sonra da yazılı olmayan basın konuya eğilmesi, kuşkusuz çevre bilincini artırıcı mahiyette olgulardır. Ancak çevreci sivil kıpırdanışlar, basının etkisiyle oluşmamış, bilakis bunların varlığı basın için bir malzeme teşkil etmiştir. Bu savı öne sürebilmemizin ardında yatan neden, kronolojik olarak sivil örgütlerin basının konuya yer verişinden, daha önce doğuşundan kaynaklanmaktadır. Türkiye'de çevre sorunlarını meşgale edinmiş kuruluşlar arasında Türkiye Doğa Koruma Vakfı, Türkiye Tabiatını Koruma Derneği, Türkiye Çevre (Sorunları) Vakfı, Doğal Hayatı Koruma Derneği ilk sıraları teşkil ederler(4) Marmara ve Boğazlar Belediyeleri Birliği de 1974'te kurulmuş ve Dünya Çevre Günü olan 5 Haziran da, 1979'dan itibaren kutlanılmaya başlanmıştır(5). Devlet düzeyinde 1980 öncesinin en önemli olgusu, 1978'de Çevre Müsteşarlığı'nın kurulmuş olmasından ibarettir(6). Daha önce ise Çevre Sorunları Koordinasyon Kurulu'nun kuruluşu, konunun hükümet programı ve beş yıllık kalkınma planına girmesi gibi çalışmalar yapılmıştır(7).

Türkiye'de çevreci hareket, bir aydın hareketi niteliğindedir. Nitekim, Adalar'da yayınlanmış olan Çevremiz Gazetesi yazı işleri müdürü ve Bizim Çevre adlı grubun basın sözcüsü Behlül Ablak, kendisiyle yapılan bir söyleşide, Türkiye'de aydınlar arasında tarihi, eserleri, kıyıları, kentsel dokuları koruma şeklinde bir süreçtir varolan çevre duyarlılığının, batıdaki gelişmelerin etkisiyle arttığını, ayrıca insan hakları, barış ve demokrasi konularını da kapsayarak geliştiğini ifade eder(8).

Türkiye'deki çevreci hareketin miladı, Gökova olarak saptanmaktadır(9). Gökovada yapılması planlanan termik santrale tepki, Dalyan'daki kaplumbağa olayıyla devam eder(10). Dalyan'a Alman sermayesinin de katılımıyla turistik tesis yapımı projesine, deniz kaplumbağalarının doğal yaşam ortamının yokolacağı ve bu türün soyunun tükeneceği endişesiyle çevrecilerden tepki gelir(11). Bu arada İstanbul Tarlabaşı'ndaki tarihi evlerin yol genişletme amacıyla kamulaştırılmasına, Ankara'daki Güvenpark'ın otopark haline getirilme projesine tepkiler gelişir(12). Çevre Duyarlılığını yayma Grubu bu alanda mücadele verirken, İstanbul'daki Nişantaşı Parkı'nın başka amaçla kullanım projesi yeni protestolara yol açar(13). 1987 Ekiminde de, İzmit Körfezi'nin kirletilmesi ve İstanbul Nuruosmaniye Sarnıcı'nın yıkılmasına imza kampanyasından açlık grevine varan boyutlarda reaksiyonlarda bulunulmuştur(14). 5 Ha

ziran Dünya Çevre Günü'nde İzmir'deki "Körfez Temizleme" eylemine benzer bir girişim 20-26 Ekim 1987'de "Koylarımız Mavi Kalsın" kampanyasıyla gelişmiştir(15). Bu günlerde İstanbul'daki Yeşil Dayanışma grubu da ilk yeşil mitingi gerçekleştirmiş ve bu miting, Büyükçekmece Mimar Sinan Köyü'ndeki çimento fabrikasının çevreyi kirletmesine tepki olarak düzenlenmiştir(16). Bu arada Yeşil Barış Çevre Derneği de kurulmuştur(17).

Bu dönemde çevreci gruplar şöyledir:(18).

-Yeşil Dayanışmacılar: İstanbul'da biraraya gelen bir arkadaş ve dost topluluğu olup, Nişantaşı Parkı'nın otoparka çevrilme projesine protesto Mimar Sinan Köyü çimento fabrikasına kınama ve ithal çöp konusunda kınama amacıyla Alman Konsolosluluğu'na siyah çelenk bırakma gibi eylemleri olmuştur.

-Çevre Duyarlılığını Yayma Grubu: Ankara'da biraraya gelen bir arkadaş ve dost topluluğu olup, Güvenpark'ın otopark haline getirilme projesine tepki, Dalyan kaplumbağalarını koruma amacıyla protesto telgrafları göndermek gibi eylemlerde bulunmuşlardır.

-Çevre Kültürü Grubu : İstanbul'da İslamcılar'ın topluluğudur.

Doğanın Özgür Çocukları : Dalyan'da açlık grevi yapan ilk yeşil eylemci Doğa Korumacılar'ın dağılmasından sonra oluşan gruptur.

-Yeşil Barış Grubu : Greenpeace benzeri eylemler tasarlayan gençlerdir.

-Diğerleri arasında ise, doğal hayatı koruyanlar, çevrecilerle ortak eylem tasarlayan feministler ve her yerde rastlanan yeşilsever katılımcılar sayılabilir.

B-Türkiye'de Yeşil Partileşme

Çevreci hareketin yeşil partileşmeye doğru kayması, iki koldan yürümüştür. Bunlardan biri İbrahim Eren'in kurmaya çalıştığı Radikal Demokratik Birlik Partisi olup, diğeri "İzmir'li Yeşiller" pankartıyla Dalyan'da protesto eyleminde bulunanları da kapsayan Yeşil Parti'dir(19). Mimar Sinan Köyü Mitingi'nden sonra Prof.Dr. Celal Ertuğ'da Yeşil Parti'nin kurulacağını açıklamıştır(20). Prof. Ertuğ, Menderes'in doktoru olup, önce AP senatörü, sonra da CHP milletvekili, güvenoyu alamayan II. Ecevit Hükümeti'nde de Sağlık Bakanı olan ve henüz 1958 de Ankara'nın hava kirliliğinden endişe duyduğunu ifade etmiş bir kişidir(21). Çevre ile birlikte eşcinseller, feministler ateistler, antimilitaristler gibi marjinaleri de kapsayan Radikal'lerden farklı olarak, Yeşil Parti kurucuları, daha ziyade çevre ve demokrasi üzerine eğilmişlerdir(22).

İçinde bulunduğumuz dönemde Yeşiller Partisi'nin başkanı olan diş hekimi

Aydın Ayas, 1985'lerde Hava Kirliliği ile Savaş Derneği Başkanı olduğunu ve bu derneği önce kitleye açma, sonra da Yeşiller Partisi'ne dönüştürme fikrini aynı klinikte çalıştığı arkadaşı Prof.Dr. Celal Ertuğ'a açtığını, çünkü çevre ile ilgili derneklerin maddi sıkıntılar nedeniyle etkin olmadıklarını gördüğünü anlatır(23).

Ayas kuruluş günlerini şöyle nakleder:(24).

Kaplumbağaları korumaya alan bir grup genç, Cumhuriyet gazetesinin duyarlı davranışları ve uluslararası baskılar sonucunda netice almış, İzmir'den gençlerde Yeşiller Partisi kurma çalışmalarını o günlerde gündeme getirmişlerdi. Bu arada Yeşil Dayanışma Grubu ortaya çıkmış, Dr. Şevket Özdemir'in belirttiğine göre de Hava Kirliliği Derneği ile ilk batılı anlamda yurttaş inisiyatifi olan, Mimar Sinan Köyü Çimento Fabrikası eylemini gerçekleştirmişlerdi. Yeşil dayanışma başarılı etkinliklerini sürdürürken Yeşil Barış adlı yeni bir dernek kurularak oldukça radikal bir çıkış yapıyor, 6 Haziran 1988'de kurulan Yeşiller Partisine de bir hümanista yakışmayacak suçlamalar yapıyordu."

O dönemde Yeşil Dayanışma üyesi olan Ayas, şahıslarına yapılan baskıyı protesto için İstanbul'da açlık grevine girişen 17 eşcinselin Le Monde İstanbul muhabiri kanalıyla olayı dış basına duyurduklarını ve onlara İtalyan Radikallerinden destek geldiğini, partileşemeyen Radikallerin kendilerini engellemek için Yeşil Barış Dergisini de kullanarak uğraş verdiklerini anlatır(25). Ancak bütün bunlar, Yeşil Parti'nin kuruluşunu engelleyemeyecektir. Şimdi neden partileşme gereksinimi duyduklarına değinelim.

2-Yeşillerin Partileşme Nedenleri

Yeşiller Partisi'nin merkez organlarında yer almış önemli bir üyesi olan Melih Ergen, kuruluş öncesi, "İzmir Yeşiller grubu üyesi " sıfatıyla şöyle demektedir:(26).

Toplumun tam içinden geçen böyle bir hareketin kamuoyu yaratmasını sağla-yan araçları seçerken, mali kaynak yaratmadan tutun da, yerel yönetimlerde alternatif olma şansına varıncaya kadar birçok olanağı Türkiye koşullarında parti yaratabiliyorsa, neden parti olmasın? Batı parlamentolarında lobi kurarak başlı unsuru olabilen dernekler geleneği bizde yaşama geçmiyorsa, bunca derneğin yarattığı etkiyi tek başına bir parti yaratabiliyorsa, neden parti ol-

masın? Anayasa güvencesinde bir dizi tasarrufta bulunan partinin bürokratik engelleri aşma yolundaki avantajları, mutlaka partinin varolan dezavantajlarına ağır basıyorsa neden parti olmasın? Herseyden önce yaşamın birçok kesitine ve anabasıllıklarına alternatifler getirebileceğine inanıyor ya da önemli bulduğumuz büyük bir bölümünün sorgulayıcısı olmaya talipsiniz ve "nasıl yapmalı" diye sorduğunuzda başka yanıt bulamıyorsanız, neden parti olmasın? Örgütlü çalışmanın yararlarına karşı değilseniz, artıları alt alta yazdığınız zaman eksilerden fazla geliyorsa parti olmalı diyebilirsiniz. Sorun, neden partiden çok, nasıl parti olduğu noktasıdır.

Partilerin derneklere kıyasla kapatılmalarının daha zor oluşunun, merkezi idare denetiminin derneklere kıyasla partilerde daha az oluşunun da bu konuda etkili olduğu söylenilebilir(27).

C- Yeşiller Partisinin Özellikleri

1- Kuruluş

Yeşiller Partisi, 6 Haziran 1988 tarihinde 51 kurucu üyenin, 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 60. maddesi gereği, belgelerini İçişleri Bakanlığı'na vermeleriyle kurulmuş, aynı gün toplanan Kurucular Kurulu, Genel başkanı, 30 asıl, 10 yedek MKYK üyesini ve 7 asıl 5 yedek Merkez Disiplin Kurulu üyesini seçmiştir(28). Yüksek Seçim Kurulu, 21 Eylül'de kendilerine, tüzel kişilik kazanmış olduklarını bildirmiştir(29).

Parti tüzüğünde, Kuruluş'a dair I. madde: "Yeşiller Partisi, insanlar arasındaki ilişkinin insan doğa ilişkisinden bağımsız düşünülemediğinden hareketle, demokratik bir toplumu amaçlayan siyasal kuruluştur" demekte ve partinin özel işaretinin kaplumbağa ve ayçiçeği olduğunu belirtmektedir(30).

2-Örgüt Yapısı

Duvarger, sadece siyasal sorunlarla ilgilenen, doktrin ve ideolojik sorunları bir kenara bırakan, üyeliği genellikle çıkara ya da alışkanlığa dayanan Muhafazakar ve Liberal Partiler; doktrin, bireysel aida mekanizmasının, rekabet yerine fikir çatışmasının, üye sayısının zorunlu kıldığı sürekli memurların getirdiği bürokrasinin ve parti içinde teoride seçim-uygulamada oligarşik eğilimlerin söz konusu olduğu Sosyalist Partiler; aşırı merkeziyetçi, aşırı disiplinli, parlamento üyelerinin etkisinden uzak Komünist ve Faşist Partiler arasındaki farklılıkları ele alır(31). Bununla birlikte, Katolik ve Hristiyan Demokrat partiler, sendika ve kooperatiflere dayalı partiler, feodal bir aile ya da kişi ya da askeri bir lider etrafında kümelenmiş partilerde, bu genel

şema dışına sapıldığını da ilave eder(32). Yeşillerin yeri de genel şema dışındadır.

Özbudun, "parti örgütünün boyutları" başlığı altında topladığı faktörlerle siyasal partilerin yapısını açıklamaya çalışır(33). Bu çalışmada örgüt yapısı analizinde Özbudun'un teorik çerçevesinden büyük ölçüde yararlanılacaktır.

a- Özerklik

-Özerklik, partilerle parti dışı örgüt ve kuruluşlar arasında yapısal bağlantılar olup olmadığına ilişkindir(34). Duverger, dolaylı ve dolaysız yapı ifadelerini kullanarak, dolaysız partide üyelerin başka sosyal grupların yardımı olmaksızın partiyi oluşturduğunu belirtir(35). Duverger'in tanımından yola çıkıldığında, Yeşiller Partisi'nin dolaylı yapıya uygun düştüğü düşünülebilir. Ancak, Yeşiller Partisi'nin başka bir kuruluşla yapısal bağlantısı yok, ancak daha sonra da değineceğimiz gibi, işbirliği şeklinde bir ilişkisi vardır. Keza, parti kurucularının daha önce başka bir dernek üyesi olmaları da şahsi nitelikli olup, üyelerin çoğunluğunu kapsamadığı için partiye maledilemez.

b- Örgütlenme Derecesi

-Örgütlenme derecesi ile kastedilen, parti içi ilişkilerin, biçimsel usullere ve ya gelenek yoluyla belirli davranış kalıplarına bağlanıp bağlanmadığıdır(36). Örgütlenme derecesi kavramı, kurumlaşma ve karmaşıklıkla ilişkili olup, genellikle Türk partilerinde kuvvetli olan ve partiyi oluşturan organlar arası ilişkilerin düzenleniş tarzını belirleyen "yapısal bağlantı", Duverger'in kadro ve kitle partileri ayrımını yaparken ele aldığı ve üye sayısını ifade eden "örgütün yoğunluğu", örgütün ülkeye dağılımını ele alan "örgütün alanı" ve nihayet yan örgütlerle ilişkiyi belirten "örgütün yaygınlığı" kavramlarını içermektedir(37).

Şimdi bunları tek tek ele alıp, bu kavramlar ışığında Yeşiller'in örgüt yapısını izaha çalışacağız.

ba-Yapısal Bağlantı

Bu bağlantı zayıf ya da kuvvetli olabilir. Bu durumun seçim sistemiyle de ilişkisi olup, liste usulü parti içinde kuvvetli, tek isim usulü ise zayıf bağlantıya yol açar(38). Liste usulü nispi temsille birleşince kuvvetli parti bağlantısı gereksinimi daha da artar(39). Seçim sistemi ne olursa olsun, sosyalist partilerde daha kuvvetli bağlantı kurulmaktadır(40). Duverger, partilerin yapısındaki temel unsurların komite, ocak, hücre veya milis oluşunun da zayıf veya kuvvetli bağlantıda etkili olacağını belirtir(41). Komünist partilerdeki hücre ve faşist partilerde milis, sosyalist partilerde ocak, burjuva partilerinde komite tipi söz konusuysen, sonraları pekçok ülkede merkez ve hatta sağ partiler dahi, çok sayıda üye kaydetmeye çalışan, hiyerarşik yapılı ve

güçlü iç örgüte sahip ocak tipine kaymışlardır(42). Komite tipinde zayıf bağlantı görülür(43).

Bu bağlantıların sonucu nedir? Zayıf bağlantı partilerde yatay bağlar, kuvvetli bağlantılı partilerde dikey, bazen de hem yatay hem dikey bağlar güçlü olup; bu durum, partinin birlik ve türdeşliğini korur(44).

i- 1988 Tüzüğüne Göre Yapısal Bağlantı

Yapısal bağlantıyı inceleyebilmek için önce Yeşiller Partisi tüzüğüne bakmamız gerekiyor. Yeşiller Partisi 1991 yılında tüzük değişikliğine gittiğinden dolayı, önce 1988, sonra 1991 tüzüğüne göre incelemeye çalışacağız.

1988 tüzüğünde örgütlenme konusu şöyle ele alınmaktadır(45).

Örgütlenme (Madde 5): Örgütlenme şu şekilde gerçekleşir.

A-Merkez Organları

a-Kurultay (Büyük Kongre)

b-Genel Başkan

c-Merkez Yönetim Kurulu

d-Merkez Disiplin Kurulu

e-Küçük Kongre

B-İller Örgütü

a-İl Kongresi

b-İl Başkanı

c-İl Yönetim Kurulu

d-İl Disiplin Kurulu

C-İlçeler Örgütü

a-İlçe Kongresi

b-İlçe Başkanı

c-İlçe Yönetim Kurulu

D-Gruplar

a-TBMM Grubu

b-İl Genel Meclisi Grubu

c-Belediye Meclisi Grubu

E-Danışma Kurulu

F-Araştırma Kurulu

Partinin en yüksek organı olan Kurultay'ın parti üyesi bakanlar, milletvekil-

ri, parti başkanı, birer merkez Yönetim ve Disiplin Kurulu üyesi ve kurucu üyelerden ibaret tabii üyelerle , il kongrelerince seçilmiş üyeleri kapsadığı,1989 tüzüğünün 6. maddesinde belirtilmiştir(46). İki yılda bir toplanan Kurultay'ın görevi ve yetkileri ise 7. maddede belirtilmiş olup, parti başkanını, MYK'nun 30 asil 5 yedek, MDK'nun 7 asil 5 yedek üyesini seçmek, tüzük ve program değişiklikleri yapmak, parti kesin hesabını kabul etmek, toplumu ve devleti ilgilendiren ve parti genel politikasına ilişkin kararlar almak, disiplin cezalarını affetmek ve partinin feshine karar vermek gibi yetkileri içermektedir(47). Kurultay görüşmeleri 9. maddede, son derece sıkı bir disiplin çerçevesinde ele alınmıştır. Şöyle ki:(48).

Görüşmeler ve Kongre düzeni (Madde 9):

.....
Görüşmelerde söz isteyenlere sıra ile söz verilir. Genel Başkan, merkez Yönetim Kurulu temsilcileriyle komisyon başkan ve sözcülerine öncelik-le söz verilir.

Görüşmeler sırasında toplantı düzenini bozanlara Divan Başkanı önce ihtar verir, iki ihtarla rağmen düzeni bozmaya devam edenler toplantı-dan oy hakları saklı kalmak şartı ile çıkarılır.Başkan, konuşma sırasında gündeme veya konu dışına çıkanları önce uyarır ısrar etmesih halinde sözünü keser. Kongre Başkanı. Siyasi Partiler Kanunu'nun 4. kısı-mında yazılı yasaklara aykırı konuşma yapan veya davranışta bulunan kog-re üyelerine derhal müdahale eder, bu yola gidenlerin sözünü keser ve gerekli görürse toplantıdan çıkarır. Dinleyicilerden bu yola gidenler olursa, bunları dışarı çıkarttırır ve gerekli görürs toplantıya ara verir, dinleyici yer-lerini boşattırabilir.

Bu maddedeki disiplinli anlayış, Yeşil bir partinin değil, merkeziyeti ve parti disiplinini savunan klasik bir partinin programından alınmış bir maddeyi okuduğumuza düşündürüyor adeta. 6 Haziran 1988'de İçişleri Bakanlığı'na verilmiş olan bu ilk tüzük, Kurultay toplantılarına ilişkin 8., seçimlerde ortak kurallar başlıklı II. maddede de çok ayrıntılı ve protokollü bir anlayışı sergilemektedir(49).

Yeşiller Partisi Merkez organlarından ikincisi, Parti Başkanı'dır. Duverger, "...Demokratik ilkeler, liderliğin bütün kademelerde seçimli olmasını, sık sık yenilenmesini, kolektif nitelik taşımasını ve zayıf bir otoriteye sahip bulunmasını gerektirir. Bu şekilde örgütlenmiş olan bir parti ise, siyaset mücadelesi için gerekli silahlara sahip değildir..." der(50). Duverger'e göre parti liderlerinin ufak bir delege grubu tarafından seçilmesiyle, direkt olarak üye kütesi tarafından seçilmesi arasında da fark vardır(51). Yeşiller Partisi ilk tüzüğünde "Genel Başkan"ı ele alan 13. madde, başkanın Büyük Kongre tarafından ve ancak iki yıl için seçileceği belirtilmiş ve yeniden

seçilebilmek için en az iki yıllık bir ara öngörülmüştür(52). Bu hüküm partide oligarşik eğilimlerin önlenmesi amacıyla konulmuştur(*). Alman Yeşil Partisinde de, kişilerin liderlik dahil her görevde sadece iki dönem kalabilmelerine izin verilmesine karşılık, Otto Schily, Joschka Fischer ve Petra Kelly gibi flaş isimler parti ile özdeşleşmiş liderler olmuşlardı(53). Bu durum Türkiye'de de çok farklı değildir. Yeşiller Partisi kurulduğu günden bugüne, Celal Ertuğ, Bilge Contepe ve Aydın Ayas olmak üzere üç kez başkan değiştirmiştir. Ancak yönetici kadroda büyük bir değişiklik olmamıştır. Daha önce Başkan yardımcısı olan Aydın Ayas, başkanlığa geçmiştir. Yine de liderleri ile özdeşleşmiş diğer Türk partileriyle kıyaslanmaları mümkün değildir. Parti içi oligarşi konusunda örgüt yapısı kuşkusuz çok belirleyicidir. Önemli olan, kimin kime karşı sorumluluk taşıdığı ya da bir grubun diğeri üzerinde ne ölçüde bir kontrole sahip olduğudur(54). Bu konuyu araştıran Koelble, Alman Yeşil Partisi ile Britanya Sosyal Demokrat Partisi arasında fazla bir fark tespit edememiştir(55). Bu konuda başkanın yetkilerinin de fikir vermesi mümkündür.

Yeşiller Partisi Genel Başkanının, partiyi temsil yanı sıra, Merkez Yönetim Kurulu'nun, milletvekili ise partinin TBMM grubunun başkanlığı sıfatları mevcuttur(56). Merkez Yönetim Kurulu, Küçük Kongre, TBMM grubu ve örgüt kademeleri arasında koordinasyondan sorumlu olan Genel Başkan, Büyük Kongre'ye karşı sorumlu olmakla birlikte, kendisi zaten Büyük Kongre yani Kurultay'ın tabii üyesidir(57).

Yeşiller Partisi merkez organlarından üçüncüsü, ilk tüzüğe göre Merkez Yönetim Kurulu'dur ve Genel Başkan'ın başkanlığında, Büyük Kongre'ce seçilmiş 30 üyeden ibarettir(58). Partinin icra organı olan MYK, parti örgütünü yönetir ve gerekli gördüğü il ve ilçelerde teşkilat kurar, hükümet kurma, hükümete katılma veya çekilme kararlarını verir, Genel Başkan yardımcılarını seçer, bu önemli görevler yanı sıra, bütçenin hazırlanmasından gayrimenkul alımına kadar çeşitli yürütme fonksiyonlarını-ki bunlar ayrıntılı olarak 15. maddede ele alınmıştır- ifa eder(59).

Küçük Kurultay, diğer deyişle Küçük Kongre ise, Genel Başkan, MYK üyeleri, partili milletvekilleri ve il başkanlarından ibaret olup, sadece MYK'nun yetki alanına giren konularda görüş bildirilebilir(60).

İl ve ilçe örgütlerine gelince...İl Yönetim Kurulları 10 üye, 14 yedek üye ve il başkanı, İlçe Yönetim Kurulları ise, beş üye, sekiz yedek üye ve ilçe başkanlarından meydana gelir(61). İl Başkanı ve İl Yönetim Kurulu ile yedeklerini İl Kongresi, İlçe Başkanı ile İlçe Yönetim Kurulu ve yedeklerini ise İlçe Kongresi seçer(62). İl ve İlçe Başkanları, ardarda bir kezden çok seçilemezler ve yeniden seçilebilmek için aradan dört yıl geçmesi gerekir(63). İl ve İlçe Başkanlıkları boşaldığında, takibeden olağan Kongre'ye kadar görev yapmak üzere yeni başkanlar, ilde İl Yönetim Kurulu, ilçede ise İlçe Yönetim Kurulu tarafından seçilirler(64).

İl Kongreleri'nin tarihleri, İl Yönetim Kurulu'nun görüşü alınarak Merkez Yönetim Kurulu'nca, İlçe Kongreleri'nin tarihleri ise, İlçe Yönetim Kurulu'nun görüşü alınarak İl Yönetim Kurulu'nca belirlenmekle birlikte, MYK, gerekli gördüğü halde tarihlerde değişiklik yapabilir(65). İl Kongresi delege sayısı en çok 600, İlçe Kongresi delege sayısı en çok 400 olmasına karşılık, il ve ilçelerin kaç delege ile kongre yapacaklarına da MYK karar verir(66). İl Kongresi üyeleri, İlçe Kongreleri'nce seçilen delegeler, İl Başkanı ve İl Yönetim Kurulu Üyeleri, İl Disiplin Kurulu Başkan ve üyeleri ile, o ilden seçilen ve görevde bulunan partili TBMM üyelerinden; İlçe Kongresi üyeleri ise, köy ve muhtarlık bölgesi toplantılarında seçilen delegeler ile, İlçe Başkanı ve İlçe Yönetim Kurulu üyelerinden meydana gelmektedir(67).

Yeşiller Partisi öngütünde ilk tüzüğe göre bir de "Gruplar" bölümü mevcuttur. Bu gruplar, TBMM içinde, Belediye'de ve İl Genel meclisi'nde görevli Yeşiller'in oluşturduğu gruplar olup, partinin ilkelerine, programına, seçim bildirgesine, Kurultay'ın ve kendi Kongreleri ile gruplarının kararlarına uymak zorundadırlar(68). Hatta, TBMM parti grubunun, Genel Başkan'a iki vekil ve bir de Yönetim Kurulu seçmesi ve dokuz kişiden ibaret olacak bu Yönetim Kurulu'nun "meclis çalışmalarında uyum ve disiplin sağlanması" göreviyle donatılmış olması ilginçtir(69). Bu durum tüzük uyarınca Yeşiller Partisi'nde "parti disiplini" olgusunun varlığını ispatlamaktadır.

Parti disiplini, Yeşil felsefenin mantığına aykırı bir olgu olduğu halde, sadece bir madde içinde ele alınmakla kalmamış, ayrıca Merkez-İl ve TBMM bazında Disiplin Kuralları da oluşturmuştur(70). Disiplin cezaları, uyarımadan ihraça kadar varan boyutlarda tespit edilmiştir(71).

Yeşiller Partisi ilk tüzüğünün 43. maddesi milletvekili ön seçimi ile ilgili kriterleri belirlemiş, 46. maddede ele alınan kontenjan adaylarını belirleme yetkisi MYK'na verilmiş, 47. maddede adaylık ön koşulları ele alınırken, MYK kararı ile doğrudan asil üyeliğe kabul edilenlerde bu koşulların aranmayacağı belirtilmiş, ayrıca MYK'na, belirli çevrelerde önseçim yerine merkez yoklaması ile aday tespit etme yetkisi, 50. maddede gösterilmiştir(72). Ayrıca 65. madde, tüzük uygulamaları ve ilgili yönetmeliklerin, MYK'nun anayından sonra yürürlüğe gireceğini belirtmiştir(73).

Bu bilgileri topladığımızda ortaya çıkan sonuç şudur:

İlk tüzük uyarınca yerel örgütler, yeşil partide olması gerektiği kadar bağımsız değildir ve MYK en önemli yürütme organı olarak büyük sorumluluklar üstlenmiş durumdadır. Kurultay en üst organ olduğu için, partide hiyerarşik bir yapılanma, ayrıntılı bir şekilde hazırlanmış tüzüğün de ispatladığı gibi, bürokratik yapılanma eğilimi ve disiplin anlayışı mevcuttur. Bunlar, tüm partilerin oligarşik eğilimler göstermesinin kaçınılmaz olduğunu söyleyen Michels'i haklı çıkarmaktadır. Partiyi oluşturan organlar arası yapısal bağlantı güçlüdür.

ii-1991 Tüzüğüne Göre Örgüt Yapısı

Türk Yeşiller Partisi 7 Eylül 1991 tarihinde yeni bir tüzük kabul etmiştir. Bu tüzük uyarınca partide farklı bir örgüt anlayışının geliştiğini, görüyoruz(74). 1988 tüzüğünde 67 olan madde sayısı, 1991 tüzüğünde 21'e inmiştir. Şimdi örgüt yapısını, yeni tüzük açısından inceleyelim.

Yeni tüzükte örgütlenme şu şekilde gerçekleştirilmektedir:(75).

Örgütlenme (Madde 5): Parti örgütlenmesi, çalışma grupları temelinde ve esasında şu şekilde gerçekleşir:

A-Büyük Yeşil Meclis

B-Genel başkan ve Parti Bürosu

C-İç Tüzük Sekreterliği

D-Uzlaştırma Kurulu

E-İl Örgütleri

a-İl Yeşil Meclisi

b-Parti Bürosu

c-İl Uzlaştırma Kurulu

d-İl Çalışma Grupları

F-İlçe Örgütleri

a-İlçe Yeşil Meclisi

b-İlçe Parti Bürosu

c-İlçe Çalışma Grupları

G-Belde Örgütleri

a-Belde Yeşil Meclisi

b-Belde Parti Bürosu

c-Belde Çalışma Grupları

Büyük Yeşil Meclis, eski tüzükteki kurultay'ın yerini almakla birlikte, arada bazı farklar vardır. En azından Büyük Yeşil Meclis, önceden belirlenmiş belirli kişilere değil, tüm üyelere açıktır(76). İlk tüzük uyarınca Kurultay, merkez organlarını seçmekteydi. Bu tüzük uyarınca ise, merkez organlarının yerini almış olan Parti Meclisini, Genel Başkanı, Uzlaştırma Kurulu'nu, İç Tüzük Sekreterliğini seçmek, Kurultay'ın yerini almış olan Büyük Yeşil Meclis'in görevleri arasında zikredilmiştir(77). Kurultay'ın karar yeter sayısı hazır bulunan üyelerin salt çoğunluğuydu. Büyük Yeşil Meclis ise, temyiz mercii olarak, itirazen ya da resen gelen tüm kararları onaylamak,

kaldırmak veya değiştirmek, parti programı, politikası ve amaçlarını değiştirmek, partinin tasfiyesine, başka bir partiyle birleşmesine veya birleştiği partiden ayrılmasına 2/3 oyla karar verme yetkisiyle donanmış, diğer konularda çoğunluk ile karar alınması gereği belirtilmiştir(78). Görüldüğü gibi eski tüzükteki Kurultay ile, yeni tüzük uyarınca kurulan Büyük Yeşil Meclis, görev alanları itibarıyla büyük bir farklılık göstermemektedirler. Kurultay gibi Büyük Yeşil Meclis'te iki yılda bir toplanır(79).

Parti Bürosu ise, iki yıl için seçilip, bir seçim dönemi geçmeden yeniden seçilemeyen ve Parti Bürosu ile uyumlu olarak aynı görevleri yüklenen Genel Başkan ile 15 asil ve 5 yedek üyeden ibaret, "bürokrasi, koordinasyon ve iletişim" ile görevli örgüttür(80). Yılda iki kez olağan toplanan Parti Bürosu, üyelere 1/5'inin çağrısını aldığı zaman, Yeşil Meclis'i olağanüstü toplantıya çağırır, kendisi de dilediği zaman olağanüstü toplanabilir(81).

Mali İşler, üye kaydı, bilgi veri bankasının yönetimi ve yazışmalardan da sorumlu olan Parti Bürosu, mevcut üye sayısının salt çoğunluğu ile karar alır ve hiçbir üye, ardarda iki dönem seçilemez(82).

Parti örgütünde bir de İçtüzük Sekreterliği vardır ki, Büyük Yeşil Meclis tarafından seçilen en az beş kişiden oluşur ve üyelerinden ikisi Parti Bürosu tarafından da seçilebilir(83) Tüzük ve İçtüzüklerin oluşması ya da yorumlanmasında Büyük Yeşil Meclis'e sorumlu olmak üzere görevlidir(84). Bu sekreterliğin mensupları da iki yıldan fazla çalışamaz ve seçilemezler(85).

Uzlaştırma Kurulu da, diğer organlar gibi Büyük Yeşil Meclis tarafından seçilen ve sayısı her Kurultay'da yeniden saptanabilen en az yedi kişiden ibarettir(86). Temyiz mercii Yeşil Meclis olmak şartıyla, uyuşmazlıkları inceleyen, değiştiren, kaldıran ya da onaylayan kuruldur(87). Uyarma ve kınama şeklinde iki yaptırım vardır(88) İlk tüzükteki Merkez Disiplin Kurulu'na tekabül etmekle birlikte, Onun gibi partiden ihraç yetkisi yoktur(89).

İl ve İlçe ve Belde örgütlerine gelince... Bunların tümünün Yeşil Meclislerinin toplantı ve karar verme şekli hakkında, gazete ilanı hariç olmak kaydıyla, Büyük Yeşil Meclis'e ilişkin hükümler uygulanır(90). İl Parti Bürosu bir başkan, yedi asil, beş yedek üyeden; İlçe Parti Bürosu bir başkan, beş asil, üç yedek üyeden; Belde parti Bürosu üç asil, bir yedek üyeden, İl Uzlaştırma Kurulu; beş asil üyeden oluşur(91).

Parti bürolarının toplantı, görev ve yetkilerine ilişkin hükümlerin, çıkarılacak içtüzüklerle belirlenmekle birlikte, tüzükte atf yapılan tüm görevleri yerine getirecekleri belirtilmektedir(92). İl, İlçe ve Belde Yeşil Meclisleri iki yılda bir toplanır ve parti bürolarını oluşturan kişileri seçerler(93). İl Uzlaşma Kurulu ise, İl Yeşil Meclisi'nce seçilir(94).

1991 Yeşiller Partisi Tüzüğü'nde en önemli organın Çalışma Grupları olduğu belirtilmektedir(95). Her aşama ve parti biriminde Yurttaş İnsiyatifleri ile buluşmak ve parti amacına uygun aktivitelerde bulunmak için oluşturulan çalışma gruplarında en az üye sayısı, belde bazında bir, il ve ilçe bazında ise üçtür(96). Parti büroları, çalışma gruplarının yürüteceği oturum, gösteri, şenlik vs. etkinliklerin yasal çerçeve ve yükümlülüklerini karşılamak ve gerekirse maddi destek sağlamak durumundadırlar(97). Çalışma grupları, sözcü, sayman ve yazmanlarını, çalışma usüllerini kendileri saptayan özerk birimlerdir(98). 14. madde başlıca Çalışma gruplarını : ekoloji grupları, insan hakları-barış-eşitlik-özgürlük grupları, yerel yönetimler çalışma grupları, her parti biriminin gerek gördüğü diğer çalışma grupları, Belediye Meclisi Çalışma Grupları, İl Genel Meclisi Çalışma Grupları, TBMM Çalışma Grubu olarak belirler(99).

Otonom Çalışma Gruplarının oluşturulması, örgüt şemasının basitleştirilmesi ve tabanın siyasal katılımını arttıracak şekilde yeniden yapılanması, demokratikleşme eğilimi ve biraz da parlamentoya girme konusunda umutsuzluk, yeni tüzüğün getirdikleri arasında sayılabilir.

Nitekim, Melih Ergen de 7 Eylül 1991'de toplanan genel kurul'da söz alıp, "...Üst yönetim diye birşey düşünmeyelim. Yetkileri dağıtalım. Mesela bir yeşil meclis kuralım, altmış kişilik bir meclis kuralım, bu mecliste eski MYK'nın görevini yapar, bunlardan 9'u 9 coğrafi bölgeden seçilir. ... Olabildiğince ademimerkezizyetçi bir yapılanmaya geçmeliyiz..."(100) derken, daha önce bu özelliklerin olmadığını adeta teyid etmiş olmaktadır.

Aynı toplantıda Nüket Adanalı, "...Partide program ve disiplin yok. Para da yok. Haberleşme de yok. ... Eylemimiz güzel, fakat birbirimizden kopuk olduğumuz için fazla birşey yapamıyoruz." Osman Gümtüslü "...kitlelere ulaşamadığımız için sesimizi duyuramıyoruz. Bence en önemli konu disiplinli bir şekilde para bulmak için mekanizma oluşturmak.", şeklindeki sözleriyle umutsuzluklarını ifade ederken, Suat Pınar, "...sekiz aylık dönemde yeşiller partisinin tüm örgütlerinin otonom çalıştığını" belirtmiş, Ender Eren ise, "Yeşil Parti'nin üçe ayrılmasından kaygı duymadığını" ifade etmiştir(101).

İşte yeni tüzüğün kabulünün arkasında bu umutsuz tablo vardır. Aslında sorulması gereken, Yeşiller'in gerçekten geçişmek mi, yoksa değişmiş görünmek mi istedikleridir. Çünkü Kurultay'ın Büyük Yeşil Meclis, MYK'nun Genel Başkan ve Parti Bürosu olarak adlandırıldığı, Disiplin Kurulu'nun ise Alman Yeşiller Partisi'nden uyarlanarak ve partiden ihraç yetkisi kaldırılarak Uzlaştırma Kurulu adını aldığı biz-zat kendilerince ifade edilmiştir(102). Polonya Yeşiller partisi'nden uyarlanarak alınan İçtüzük Sekreterliği ve Çalışma Gruplarının oluşumu ise yeni tüzüğün getirdiği yenilikler arasındadır(103).

Özetle, gerek eski, gerekse yeni tüzük, partiyi oluşturan organlar arasında güçlü yapısal bağlantılar öngörülmüş, ancak bu durum son tüzükte kısmen yumuşatılmıştır.

bb-Örgütün Yoğunluğu

Örgütün yoğunluğu konusuna gelince... Bu kavram üye sayısı ile alakalıdır(104). Parti üyeliği konusunda Duverger, kadro-kitle ayrımı yapar ve parti yapıları önemli olmakla birlikte, genel kural olarak kadro partilerinin kendilerine büyük destek sağlayan az sayıda üyeyi, kitle partilerinin ise mali yükü paylaşacak çok sayıda üyeyi kaydettiğini ifade eder(105). Duverger'e göre, bazı kadro partileri her ne kadar bazen çok sayıda üyeye kapılarını açsalar da, aidatların düzenli bir şekilde alınması ve kayıtlı üye sayısının belirsizliği, aslında ortada bir kadro partisinin bulunduğu karnedir(106).

Kışlalı baskı gruplarının da, siyasi partiler gibi kadro ve kitle tipleri olduğunu belirtip; gücünü üyelerinin sayısından alan disiplinli kitle tipi ile, üyelerinin niteliklerinden alan kadro tipi yanısıra, otoriter partilerin uzantısı olan otoriter baskı gruplarının da var olduğunu ifade eder(107).

Bu tanımlamalar, Yeşiller Partisi'nin bir kadro partisi olduğu yolunda ipuçları vermektedir. partinin kurulduğu 6/6/1988 ile 17/5/1990 dönemini kapsayan Genel Merkez Kesin Hesabı'nda 1988'de 408.400 TL. olan aidat toplamı, 1989'da 615.700 TL., 1990'da 834.400 TL. ya yükselmiş olmakla birlikte, bağışlar, aidatlar, il-ilçe hesaplarıyla sair gelirlerden ibaret gelirler toplamı, 1988'de 2.160.731 TL. dan 1989'da 33.648.304 TL.ya çıkmış, fakat ertesi yıl 9.382.649 TL.ya düşmüştür(108). Önemli kalem kitle partilerinde genellikle olduğu gibi aidatlar değil, kadro partilerindekini anımsatan bağışlardır. Bu rakamlar, 1988'de 1.585.600 TL., 1989'da 25.767.065 TL., 1990'da ise 6.998.000 TL., dır(109). Görüldüğü gibi aidatlar değil, bağışlardaki düşme partiyi mali sıkıntıya sokmuştur. Partinin ilk tüzüğündeki 57. madde giriş ödentisini en az bin, en çok 1.000.000 TL. olarak, 58. madde de yıllık ödentiyi 1200 TL dan az ve 12.000 TL dan çok olmamak üzere belirlemişti(110). Son tüzükte ise 18. madde giriş ödentisinin 10.000 TL ile 1.000.000 TL arasında olacağını, üye ödentisinin ise ayda 10.000 TL.'dan az, yılda 12.000.000 TL'dan çok olamayacağını, ileride Büyük Yeşil Meclisçe değiştirilebilirlik koşuluyla belirtmiştir(111). Bu rakamların karşılaştırılmasından çıkartılacak sonuçlardan biri de, partinin üye sayısının azlığıdır.

Yeşiller Partisi 1988 tüzüğünün 3. ve 4. maddeleri üyelikle ilgilidir(112). Şöyle ki;

Üye olma (Madde 3): Partiye:Doğal çevresine ve insan haklarına duyarlılığını benimsemiş medeni ve siyasal hakları kullanmaya yeterliliği olan, yasalarca siyasal partilere girmeleri yasaklanmış olmayan 21 yaşını dolduran her yurttaş üye olabilir. Üyelik için düşün-

ce, din, dil, ırk, cins, mezhep, aile, zümre, sınıf ve meslek ayrımı göz-
zetilmez.

Diğer madde ise, üyelik başvurusunun yapılacağı mercii belirtmektedir.

Üye olmaya ilişkin madde, yeni tüzükte de değişikliğe uğramamış, sadece başvurusunun yapılacağı mercii değişmiştir(113). Görüldüğü gibi yeşiller kitleye açıklarlar ama, bu üye sayısının artışıyla sonuçlanmamaktadır.

Yeşiller Partisi 1988 de 51 kurucu üye tarafından kurulmuş, bunların otuzu MKYK, asil, 10'u yedek, altısı MDK asil ve beşi yedek olarak görev bölümü yapmışlardı(114). Ancak, 23 Eylül 1989'a kadar gerçekleşen istifalar nedeniyle MKYK münfesi olmuş, yenisi için II. Kurucular Kurulu toplantısı yapılmıştır(115). Yeni heyette mevcut isimleri eskisiyle karşılaştırmak suretiyle, 51 kurucu üyeden ancak 21'inin merkez organlarında görevde olduğunu tespit edebiliyoruz(116). Yeni tüzük uyarınca ise Parti Bürosu 15, yedekleri dört, İç Tüzük Sekreterliği beş, Uzlaştırma Kurulu ise yedi kişi olmak üzere, Genel başkanla birlikte 32 kişilik bir merkez kadro karşımıza çıkmaktadır(117).

bc-Örgütün Alanı

Bu kavram, örgütün yurt sathına yayılışı ile ilgilidir(118).

Yeşiller Partisi, yurt çapında örgütlenememiştir. 6 Haziran 1988'de kuralan partinin İstanbul Bakırköy, Beşiktaş ve Kadıköy örgütleri aynı yıl, Antalya Merkez ve Balıkesir Merkez ile, Kaş, Seyhan, Marmaris, Bodrum, Üsküdar, Çorlu, Fethiye ve Burhaniye ilçe örgütleri 1989'da, Kartal, Osmangazi, Yıldırım, Çankaya, Nilüfer ve Konak İlçe Örgütleri ise 1990'da kurulmuşlardır(119). Ankara, Adana, Bursa, İstanbul ve İzmir İl Örgütleriyle birlikte, toplam yedi il ve 17 ilçede örgütlenen Yeşiller Partisi, 12 Mayıs 1990 tarihine kadar gerçekleştirdiği kongrelerini bu kadro ile yapmıştır(120). Yurt çapında örgütlenme konusunda yetersizlik göstermiş, 34 ilde örgütlenemediği için seçimlere de katılamamıştır.

bd- Örgütün Yaygınlığı

Yeşiller Partisi'nin kadın kolları ya da gençlik kolları gibi yan örgütleri yoktur. Zaten hareket, dünyada olduğu gibi ülkemizde de, diğer partilere oranla çok daha fazla kadın ve genci içinde barındırmaktadır. 1988 ve 1989 yıllarında merkez organlarında görev alanların üçte biri kadinken, 1991'de merkez organlarının yarısı kadınlardan ibarettir(121). Üstelik çoğu da iyi eğitim görmüştür(122).

c- Merkeziyet

Merkeziyet, parti içi iktidarın ne ölçüde dağılımı ya da bir merkezde toplanmış olduğunu belirten bir kavramdır(123).

Duverger, parlamento dışında doğan partilerin, parlamento çevresinde doğanlardan daha merkeziyetçi olduklarını, çünkü diğerlerinin tersine, yukarıdan aşağı doğru geliştiklerini belirtip; mevcut bir merkezin, kendi kurduğu yöresel gruplar üzerinde egemenliğinin gayet kolay olduğunu ifade eder(124). Yeşiller Partisi de, parlamento dışında doğmuş merkeziyetçi bir partidir. Ancak merkeziyetçilikle yeşil düşüncenin bağdaşmayacağını bildiklerinden, bundan kaçınmak için tüzük değişikliğine gitmişlerdir.

Çelişkili görünen nokta, genelde kadro partilerinin ademimerkeziyetçi ve zayıf bağlantılı komite partilerine, kitle partilerinin ise, daha merkeziyetçi ve sıkı bağlantılı ocak partilerine tekabül etmesidir(125). Yeşiller Partisi halihazırda bir kadro partisi görüntüsünde olmakla birlikte, kitle partilerinde olduğu gibi, merkeziyetçi ve sıkı bağlantılı bir parti olarak doğmuştur. Tüzük değişikliğiyle ademimerkeziyetçi olmaya çalışmaktadır.

Bu arada dikey bağlantının merkeziyet, yatay bağlantının ise ademimerkeziyet anlamına gelmediğini belirtmeliyiz. Dikey ve yatay bağlar, partiyi oluşturan temel unsurların koordinasyon tarzlarını, merkeziyetçilik ve ademimerkeziyetçilik ise yetkilerin yönetim kademeleri arasındaki dağılımını ifade eder(126).

Bir anlamda partinin temel kararlarının yöresel düzeyde alınmasına delalet eden ademimerkeziyetin yöresel, ideolojik, sosyal ve federal olmak üzere dört tipi olduğu belirtilmektedir(127). Acaba Yeşiller Partisi nasıl bir ademimerkeziyetçi politika planlamaktadır? Federal ademimerkeziyet devletin federal yapısının İsviçre'de olduğu gibi parti yapısına yansımaları, sosyal ademimerkeziyet, parti içindeki ekonomik kategorilerin özerk örgütlenişleri şeklindedir(128). İdeolojik ademimerkeziyet, parti içi hiziplerin herbirine yönetim kurullarında yer verilmesi ve ayrı örgütler kurmalarına izin verilmesi şeklindedir(129). Yöresel ademimerkeziyette ise, partinin yöresel liderleri tabandan gelir ve geniş yetkilere sahip olurlar(130). Yeşiller Partisinin tüzük değişikliği sonrasındaki Çalışma Grupları, özerk (otonom) birimler olarak, ademimerkeziyetçi bir tablo içinde kurulmuşlardır. Ancak, gerek Büyük Yeşil Meclis'in yetkileri, gerekse, yaptırımları çok hafifletilmekle birlikte Uzlaştırma Kurulu gibi ögeler, bu grupların ne derece otonom olabilecekleri konusunda kuşku uyandırmaktadır.

Gerçi Duverger ademimerkeziyetçiliğin, tüzüğün metninden ziyade uygulamasından belli olduğunu ekler(131). Bu durumda uygulamadaki özerkliğin ademimerkeziyetçilikten mi, yoksa iletişimsizlikten mi kaynaklandığı sorulabilir. Gerçek olan, ademimerkeziyetçi olduklarını iddia eden partilerin çoğunun aslında merkeziyetçi olduklarıdır(132). Türkiye'deki partiler de genellikle bir lider etrafında dönen siyasetle, merkeziyetçi partilerdir ve her ne kadar içlerinde "tabandan ve demokratik şekilde örgütlenme" prensibine sahip olduklarını ifade eden partiler varsa da, uygulamada bunu gerçekleştiremedikleri ve liderin karizmasının merkeziyetçilikle birleşti-

ği görülmektedir.

Parlamento çevresi dışında doğan partilerin daha merkezîyetçi olduğunu belirtmiştik. Bu konuda seçim usulleri ve finansal desteğin odağı olup olmama konusunun da belirleyici olduğunu eklemeliyiz(139).

Yeşiller Partisi 1991 tüzüğündeki "parti adaylarının belirlenmesi ve milletvekili önseçimi" ile ilgili madde, "Milletvekili, yerel yönetimler ve il genel meclisi ile ilgili parti adayları önseçimle belirlenir. Yalnız hiçbir koşulda merkez yoklaması yoktur." şeklide olup, önseçime tüm üyelerin katılacağına belirtilmesi, önemli bir noktayı sergilemektedir(134). 1988 tüzüğünde mevcut olan merkez yoklaması ve diğer kısıtlayıcı koşulların kaldırılması, demokratik bir gelişmeyi ortaya koyar.

Partinin yeterince organize olamadığını bir sempozyumda açıklayan Aydın Ayas, Yeşiller'in tam anlamıyla toplama bir parti olduğunu, ne yapacağını bilemeyen iyi niyetli insanlardan teşekkül ettiğini söyledikten sonra, Avrupa'lı benzerlerinden farklı olarak, yukarıdan aşağıya bir örgütlenme ile kurulduğunu bizzat ifade etmektedir(135). Böyle bir örgütlenmenin merkezîyetçi yapıyı getirmesi olağandır.

d-Tutarlılık

Tutum ve davranış birliğini ifade eden bir kavramdır(136). Seçim ve parlamento çevresi dışında doğan partiler, bu çevre içinde doğanlardan daha tutarlı ve disiplinlidirler(137). Partinin tutarlılık derecesinin saptanmasında, parti içi hiziplerin incelenmesi de yardımcı olur(138). Hizip mücadelesi, parti programının saptanmasından önceki safhayla sınırlı kalır ve parti yetkili organlarının aldığı kararlara tüm hizipler uyarsa, tutarlılık ile hizipçiliğin bağdaşması dahi mümkündür(139). Ender Eren adlı üyenin "...YP'nin üçe ayrılmasından kaygı duymuyorum..." şeklinde 7 Eylül 1991 tarihinde yapılan Genel Kurul'da sarfettiği sözler, aynı toplantıda Dilaver Demirağ'ın "Devamlı Kavga Oluyor" şeklindeki sözlerine Aydın Ayas'ın "Hiçbir Yeşil Toplantıda Kavga Yapmadık" diyerek cevap verışı, bize ortada birtakım hiziplerin varlığı konusunda ipuçları vermektedir(140). Bu çalışmayı yürütürken Yeşiller'e yaptığımız ziyaretlerde edindiğimiz izlenimler de aynı yöndedir. Ancak bu durum, 1991 tüzüğünün oybirliği ile kabul edilmesinde bir engel teşkil etmemiştir(141). Partinin parlamento tecrübesinin olmaması, bizim gerek parti disiplini, gerek tutarlılık konularında net saptamalar yapmamızı engellemekle birlikte, gözlemlenen, bunların varlığı yönündedir. Parti başkanı Aydın Ayas ise, Partisinin disiplin anlayışını "self-disiplin"i amaçlamakla birlikte henüz o olgunluğa erişilemediğini belirtmektedir(142).

e-Katılma

Bazı partilerde üyelerin partiye katılımı, seçimlerde parti adaylarına oy vermek ve seçim kampanyalarında çalışmaktan ibarettir(143). Bazı partilerde ise, üyele-

rin sosyal ve duygusal ilişkilerinin büyük kısmı parti içinde geçer ve parti üyelerin hayatının merkezini teşkil eder(144). Yeşiller Partisi, ikinci tipe girer. Bu durum özellikle çevre konusu gündeme geldiğinde barizleşir. İşlevleri incelerken görüleceği üzere, Yeşiller çeşitli toplantılar düzenleyerek çevre konusundaki reaksiyonlarını gündeme getirmiş ve bunu oy toplamak için yapmamışlardır. Bilindiği gibi Yeşiller, Siyasi Partiler Yasası uyarınca gerekli koşulları yerine getiremedikleri için seçimlere katılmamışlardır. Oy ve seçim kaygısı dışında yapılan faaliyetler, programlarının gerçekten üyelerce benimsendiğini göstermekte, sanki bir siyasi parti ile değil, gönüllü bir çevre örgütü ile karşı karşıya bulunulduğu izlenimini de zaman zaman uyandırmaktadır. Bunun nedeni, siyasetin bilinen konularına pek girmemeleridir. Sağlıklı çevresuna sanki programlarındaki tek öğeymişçesine ağırlık vermeleridir. Sağlıklı çevre çıkarılarında dokunulmaması koşuluyla- tüm insanların istediği bir olgudur. Bu nedenle ve aslında bir siyasi rakip olarak ta kabul edilmemekten dolayı, Yeşiller Partisi, partileşemeyen Radikaller dışında hiçbir Türk siyasal partisinin rekabet alanına da girmemiştir.

f-Amaç

Bütün partilerin amacı, kendi temsilcilerini iktidara getirmektir. Doktriner niteliği zayıf partilerde iktidar temel amaç olduğu halde, doktriner partilerde parti ideolojik amaca ulaşma aracından ibarettir(145). Yeşiller Partisi bilindiği gibi, iktidarı temel amaç olarak ele almayan bir partidir.

1988 tüzüğünde parti amacını ele alan 2. madde de Yeşiller Partisinin, "demokratik bir topluma ulaşmayı ve bu çevrede yurttaşların toplu yaşamın değişik alanlarında inisiyatiflerinin oluşmasını", dünya barışının sağlanması ve doğal dengenin bozulmasının önlenmesini amaçladığı belirtilmektedir(146).

1991 tüzüğünde ise bu konuda daha ayrıntılı olarak ele alınmıştır ve şöyledir:(147).

Madde 2: Yeşiller Partisi,

a- Ekolojik dengenin korunmasını, ne gerekçeyle olursa olsun bozulmasının önlenmesini,

b-Bunun olmazsa olmaz koşulu saydığı doğrudan demokrasinin birey yaşamına, birey kimliğine geçirildiği özerk (otonom) bir topluma ulaşmayı ve bunun için de yurttaşların toplumun değişik kesimlerinde inisiyatiflerinin oluşmasını, oluşan ve oluşacak bu inisiyatiflerle çalışma grupları temelinde buluşmayı,

c- Tüm ayrırlıkları zenginlik kabul ederek insan hakları, barış, öz-

gürlük ve eşitliğe dayalı bir iklime,

Her türlü dayatma, baskı ve şiddete karşı ikna, hoşgörü, eşitlik ve dayanışmayı ortaya çıkaran antimilitarist bir anlayışa ulaşmayı amaç bilir.

Bu nedenle de Yeşiller Partisi, Yeşil Meclis ve Çalışma gruplarının özerk iradeleri dışındaki tüm kararların bağlayıcı değil, yol gösterici, koodine edici olduğunu önce-likle benimser ve bunu parti içi demokrasinin doğal ve vazgeçilmez gereği sayar. Büyümenin (endüstriyalizmin), üretim ve tüketim alışkanlıklarımızın yenisensorgulanmasını, sürdürülebilir tek uzun dönemli ekonominin ekolojiden geçtiğinibenimser.

Dikkati çeken nokta, "Yeşil Meclis ve Çalışma gruplarının özerk iradeleri dışındaki" kararların ancak yol gösterici olduğunun belirtilmesidir. Ne var ki, Yeşil Meclis'in geniş yetkileri, iradesi dışındaki sahanın hayli dar olmasına yol açmaktadır. Üstelik antimilitarist anlayışları da tartışmalıdır. Bizzat parti başkanı, özel görüşmede, antimilitarizmin askerliğe karşı olmak şeklinde anlaşılması gerektiğini söylemiştir(148).

Yeşiller'in hassasiyetle üzerinde durduğu konular arasında çevreden başka, barı, kadın hakları, manevi değerlerin ihmali gibi konular vardır ve toplum içindeki çeşitli grupların sömürülmesine, doğanın sömürülmesine olduğu gibi karşıdır- lar(149).

Yeşiller'in amaçlarına ulaşmada takibedecekleri ilkeler, partinin ilk ortaya çıktığı dönemde şöyle belirlenmişti:(150).

-Yeşiller, şimdiye dek kurulmuş kapatılmış ya da faaliyett sürdüren bir partinin uzantısı ya da izleyicisi değildir.

-Yeşiller için parlamentoya girmek, iktidara ulaşmak için bir yol değil, sesini daha yaygın olarak duyurmak için bir olanaktır.

-Yeşiller yaşamın gündelik unsurlarını esas alır. Amacımız insanın sağlıklı bir çevre-de yaşaması gerektiği bilincini insana kazandırmaktır.

-Yeşiller, hangi sosyal kesimin temsilcisi olursa olsun, kendi ilkele- ri doğrultusunda her türlü parti, dernek ya da kurumla "insana la- yık bir çevre" ilkesi çerçevesindeişbirliği yapmaya hazırdır.

Yeşiller eylemsiz ve ütöpik bir tepki grubu değil, doğasına aykırı

çevre koşullarınatepki gösteren insanların tepkilerini yasal ve demokratik sınırlar içinde örgütleyerek, bu enerjiye yaptırım gücü kazandıracak "aktif" bir örgüttür.

-Yeşillerin kitle tabanı, bir ya da birkaç sosyal sınıf değil, "çevre kirlenmesi"

-Yeşiller, her soluğuna yüzlerce zehirli gaz karışan havaya, her yudumuna zehirli kimyevi atıklar bulaşan suya, her yaprağı küsmeye yüz tutmuş doğaya, her met-rekaresi ölüm tuzaklarıyla dolu işyerlerine, insanın yaşayabileceği koşullarısağlamayı ilke edinmiş bütün insanların partisi olacaktır.

İstanbul'lü Yeşiller'in kaleme aldığı bu ilkelerin, "tartışılması için sıralandığı" özellikle belirtilmiştir(151). Görüldüğü gibi çevre teması ağır basmakta, tüm sosyal grupların, parlamentoyu araç olarak kullanmak ve sair çevre ile ilgili kuruluşlarla işbirliği yapmak suretiyle temelde çevreyi koruması hedeflenmektedir.

Kuşkusuz partinin görüşünü yansıtan en temel belge, pari programıdır.

D- Yeşiller Partisi Programı

Yeşiller Partisi program gerekçesinde hızlı nüfus artışı ve göç, dünya devletlerinin hukuksallıklarını korumakla birlikte otoriterleşmesi, her ne pahasına olursa olsun endüstriyel büyüme, gibi konular ele alınmış ve Yeşiller'in putlaştırılmış liderlerin tepeden yönettiği geleneksel partilere karşı yeni bir siyasal model olarak taban demokrasisi örneğini vermek üzere ortaya çıktığı ifade edilmiştir(152). Yeşiller, "hükümet ya da koalisyon ortağı olma amacı gütmeyen", "temel muhalefeti esas görev edinen bir parti" olarak görev yapacaklarını bildirmişler", "parlamentar demokrasiyi, "şiddete, zora karşı, barışçı, insan hak ve özgürlüklerine saygılı bir siyasetin sonuna kadar kullanılmasını gerektiren bir olanak" olarak tanımlamışlardır(153). Gerekeçede ekonomi-ekoloji ilişkilerine de yer verilmiştir(154)

Yeşiller Partisi Programı. "Demokrasi, ekolojik sistem- doğal-kültürel değerler, barışçılık-insan hak ve özgürlükleri, kentleşme, sanayileşme, eğitim-gençlik, sosyal işler-kadın ve sorunları- çalışma barışı-sağlık, yerel yönetim, ekonomi, iletişim-ulaşım, sanat-sanatçı" olmak üzere II konuyu ele almıştır(155).

Demokrasi : İnsanlararası ilişkilerin insan-doğa ilişkisinden bağımsız düşünülmemeyeceği inancını taşıyan Yeşiller Partisi'nin, reddedilemeyecek bir tarihi miras olarak gördüğü temsili demokrasinin zenginleştirilmesi suretiyle, yurttaş inisiyatiflerine daha fazla imkan tanıyan katılımcı demokrasiye ulaşabileceğine inandığı ifade edilmektedir(156). Yeşiller, günümüz uygarlığının hiçbir çelişisini temel çelişki olarak görmez, emeğin sömürüsü, kadının sömürüsü gibi konuları insan haklarıyla il-

gili eşdeğerli sorunlar olarak kabul ederler(157). Program Yeşiller'in siyaseti devletçi terimlerle değil, otonom, etkin ve yaratıcı bir toplum düşüncesinden hareketle kavrayıp, sivil toplum ve onun oluşumlarını siyasetin asıl alanı olarak kabul ettiğini belirtir(158).

Ekolojik sistem-doğa-kültürel değerler: Bütün ulusları kardeş sayan Yeşiller Partisi'nin, değişik milliyet, din, ırk ve uygarlıkların ülkemize bıraktığı miras özenle korumayı görev saydığı, kültürel varlıklar yanısıra doğal güzelliklerin de koruyucusu olduğu belirtilmektedir(159). Yeşiller, kuru, orman, arsa, arazi ve yapı gibi özel mülkiyete konu olan taşınmazların keyfi olarak kullanım dışı tutulmasını, kamu zararı doğuran bir olgu olarak kabul ederek, bunlardan kamu yararı açısından kullanımlarında zorunluluk bulunanların, öncelikle mülk sahibi, uymaması halinde devletçe kullanıma açılması için, anayasaya aykırı olmamak koşuluyla çaba sarf edeceklerini ifade etmektedirler(160). Programın bu yönü, Yeşiller'in devlet otoritesini, kamulaştırmaya varan boyutlarda kabul ettiklerini göstermektedir.

Barışçılık-insan hak ve özgürlükleri: "Savunma zorunluluğunda kalınmadığı sürece" şiddeti reddeden Yeşiller, nükleer, kimyasal, biyolojik ve diğer konvansiyonel silahlara karşı olup, bunların öncelikle III. Dünya ve diğer ülkelere satılmasının, barış kavramına ters düştüğünü belirtirler(161). Programın içerdiği ifade, saldırıya uğrayan bir ülkenin silah satın alarak savunma hakkını kullanabilmesine karşı oldukları şeklinde bir sonuç doğurmaktadır. Halbuki Yeşillerin şiddeti ancak "savunma zorunluluğunda kalınmadığı sürece" reddetmeleri, böyle bir zorunluluk doğduğunda kabul etmeleri anlamını taşımaktadır. Bu çelişkiler yanısıra, akla silah ambargosu konusunda olumlu mu düşündükleri konusu gelmektedir.

Kentleşme : "Çıkarıcılık kentleri" şeklinde adlandırdıkları kentleşme olayının durdurulmasını programa alan Yeşiller, "devlet-bölge-metropol-kent" planlama olgularını bir bütün olarak ele aldıklarını ifade ederek, yerel yönetimlerin kent planlarını halkın katılımını da sağlayarak üretmelerinden yana olduklarını belirtmektedirler(162). Kamu mülkiyetinde olan taşınmazların satılmasına karşı parti, kamu mülkiyetine geçirilmesi yürütmenin keyfine bırakılan kırsal alanlardaki deniz sahil şeritlerinin, belli bir alana kadar mutlaka kamu mülkiyetinde olmasını programa almıştır(163). Burada akl gelen soru da, katılımını öngördükleri halkın yerel yönetimlerdeki iradesinin de aynı yönde olup olmayacağı, olmadığı takdirde kimin fikrinin kabul edilip uygulanacağıdır.

Sanayileşme: Çağdaş uygarlık düzeyine erişmek, Yeşiller Partisi programı uyarınca çağdaş teknolojinin kullanıldığı bir sanayileşmeye bağlıdır(164). Yer seçimi konusunda baş ilke, insana ve doğaya zarar vermemektir(165). Burada dikkati çeken husus ise, Yeşiller'in sanayi konusundaki yaklaşımının, temel Yeşil felsefedekinden farklı oluşudur.

Eğitim ve Gençlik : Her alanda ve eğitimde imkan eşitliğinden yana olan Yeşiller'in Yüksek öğrenimde özerklik ve çocuk hakları gibi olgulara programda yer verdikleri görülmektedir(166).

Sosyal İşler: 16 yaşından küçük çocukların, eğitimlerinin bir parçası olan staj dışında çalıştırılmasını onaylamayan Yeşiller Partisi, bedeni ve ruhi özürülülerin devlet koruması altında rehabilitasyona tabi tutulmasını öngörür(167) Koruyucu yani güçlü devlet anlayışı da bildiği gibi, yeşil felsefenin temel prensipleriyle bağdaşmamakta, hatta bu felsefede anarşist unsurlar bulunduğu öne sürülmektedir.

Kadın ve Sorunları: Yeşiller Partisi, baskıncı-sömürücü toplum anlayışına karşı olduğu için, doğal olarak kadın hareketleri ile dayanışma içinde olduğunu ileri sürer(168). Muhtemelen bu nedenle, parti üyeleri arasında kadınların sayısı, diğer partilerle kıyaslanamayacak kadar çok olup, bazı dernekleri andırmaktadır.

Çalışma Barışı : Kapitalin emeğin bir ürünü olduğunu kabul eden Yeşiller, kapitalin emeğe karşı bir silah olarak kullanılmasını ve kapitalin yokolması anlamına gelen lokavtı reddeder fakat grevi bir hak olarak görürler(169). Burada da akla gelen, kapital emeğin bir ürünüyse ve grevle emek yokoluyorsa, kapitalin nasıl olup ta varolabileceğidir. Bu nokta ile lokavtı kapitalin yokolması anlamına geldiği için reddetmeleri arasında bir çelişki ve tutarsızlık, göze çarpmaktadır. Üstelik genel çizgisiyle yeşil düşünce, emeğin yanında değil, hatta sanayi kapitalizminin sürdürülmesinde bir araç rolü oynadığı için karşısındadır da. Bu nedenle de işçi sınıfı yeşil partilere rağbet etmemiş ve işçi partileri ya da sosyalist partiler karşısında bir alternatif olarak kabul etmemiştir.

Sağlık : Yeşiller, insana değer veren bir sağlık hizmetleri modelinin uygulanmasını amaçlamak, Dar-ül aceze imajını reddederek, bu tür kurumların daha küçük ölçeklerde mahalle aralarında kurulmalarını önermektedirler(170). Bedeni ve ruhi özürülülerin devletçe korunacağına ilişkin maddeler programın "sosyal işler" bölümünde yer almışken, kimsesiz yaşlı ve güçsüz kişiler "sağlık" bölümünde ele alınmış, üstelik 16 yaşından küçüklerin çalıştırılmamasına dair maddelere "sosyal işler" bölümünde, "kimsesizler için barınak ve iş sağlamak için yasal ve pratik çözümler"e "sağlık bölümü"nde yer verilmiştir(171). Bu noktalar programın özeli bir şekilde hazırlanmadığı konusunda ipuçları vermektedir.

Yerel Yönetim : Yeşiller, ademimerkeziyetçi bir anlayışın temsilcisi olarak, yerel yönetimleri, katılımcı demokrasinin okulu kabul etmektedirler(172).

Ekonomi: Programda ..."Koruyucu Devlet" ya da "Piyasa" dan mucizeler beklemeyen, asıl rolün üstlenilmesini tam bir demokratik ortam içinde oluşacak toplumsal hareketler ve deneyimlere tanıyan bir anlayışı paylaşmaktadır." denilmektedir(173). Bu hareketin niteliği konusunda net bir görüş programda yer almamış, ancak

el yordamı ile, Yeşiller'in karma ekonomi modelinin takipçisi olacakları anlaşılmıştır. İletişim-ulaşım : Açıkça şiddete davet etmedikçe her tür düşüncenin serbestçe ifade edilmesinden yana olan Yeşiller, her tür sansüre de karşı çıkmakta, ancak bazı yayınların çocukların eline geçmesinin önlenmesi için dağıtım tedbirleri alınmasını önermekte, özel televizyonları savunmakta ve basının daima halkın yanında yer almış olduğunu belirtmektedirler(174).

Ulaşım : Uydukent uygulamasına geçilmesi ve ulaşım sorununun hızlı ve toplu ulaşım sistemleri ile çözülmesi Yeşiller'in program metnine dahil ettiği hususlar arasındadır(175). Bilindiği gibi uydu kentler, sadece geceleri içinde yaşanan kentler olup, ikametgahlardan ibarettir ve çalışma alanlarını kapsamazlar(176). Bu durum kuşkusuz ulaşım sorununu da birlikte getirecektir. Halbuki alternatifi olan ve İngiltere'de uygulanmış olan bahçe-şehirler kamu ve özel kuruluşları da kapsadığından büyük ölçüde otarşik yapıda olur ve ulaşım sorununu da büyük ölçüde hafifletirler(177).

Sanat ve Sanatçı: Sanatı insanoğlunun yarattığı en kutsal olgu olarak kabul eden Yeşiller partisi, sanatsal etkinliklerin gelişebilmesi için uygun özgürlük ortamını sağlayacağını ve devletin sanata müdahalesini kabul etmediklerinden, "devlet sanatçısı" olgusuna da karşı olduklarını beyan eder(178).

Programın incelenmesinden ortaya çıkan sonuç, Yeşiller Parti programının çok ayrıntılı bir çalışmayla kaleme alınmadığı izlenimini uyandırmaktadır. Bu izlenimlerin bir nedeni, Yeşiller'in pragmatik anlayışı olabilir.

Nitekim bir yazar, "Ateşin kesin bir formu yoktur, fakat o bir objeye tırmanır ve onu yok eder..." diyen eski bir Çin atasözündeki ateşin, Türkiye'deki Yeşil hareketi de açıklayıcı bir niteliğe sahip olduğunu belirtmekte ve önerinin, kesin formu olmayan bu hareketin, pratiğini yaşarken, teorisini oluşturması olduğunu ifade etmektedir(179).

E-Fonksiyonel Açıdan Yeşiller Partisi

1- Siyasi Partilerin İşlevleri ve Baskı Gruplarının İşlevlerinden Farkı.

Bilindiği gibi siyasi partilerin en önemli işlevi seçimlerle ilgilidir. Toplumdaki kişi ve grupların farklı çıkar ve görüşlerini asgari müşterekte birleştirmek ve birkaç temel uzantıya indirgemek, siyasi partilerin başlıca işlevidir(180) Özbudun siyasi partilerin işlevlerinin "menfaatlerin birleştirilmesi", "siyasal devşirme" ve "siyasal sosyalleşme"den ibaret olduğunu ve bunlardan ilkinin üç tür partide farklılık gösterdiğini yazar(180). Bunlar, ideolojiye fazla önem vermeyip, somut sorunlarla ilgilenen ve mümkün mertebe çok çıkarı temsil etmeye çalışan "pragmatik-pazarlıkçı partiler", içlerinde barındırdıkları çıkar sayısı sınırlı olan "mutlak değerlere yönelmiş ideolojik partiler", ve son olarak siyasal kararlara dönüşmeden önce birbirleriyle bağdaştırılması gereken çıkarların, tam tersine bağdaştırılmaması sonucunu doğuran, sadece be-

lirli bir toplum kesiminin farklı çıkarlarını dile getirip, çıkarları birleştirmekten çok açıklayan, genellikle de bir etnik-dinsel grubu temsil eden "özgücü veya geleneksel partiler"dir(182). Siyasal partilerin ikinci işlevi "siyasal devşirme" olup, siyasal sistemde çeşitli rolleri üstlenecek kişilerin seçiminden ibarettir(183). Partilerin milletvekili adaylarını saptaması gibi faaliyetler bu alana girer. Üçüncü işlev ise, "siyasal sosyalleşme" ya da "toplumsallaşma" diye anılan ve partilerin toplumu siyasal katılmaya yönlmesi ve siyasal kültürün benimsetilmesine aracı olması gibi olguları içeren faaliyetlerine ilişkindir(184). Son işlev, okul, aile ve kitle iletişim araçları gibi faktörlerce de yerine getirilmektedir(185).

Baskı grupları da kendi toplum tabanlarının çıkar ve görüşlerini dile getirmekle birlikte, bunları alıp ortak hedeflere dönüştüren organlar, siyasal partilerdir(186). Baskı grupları, karşı dahi olsalar, içinde buldukları sistemin sürekliliğine katkıda bulunur ve bu şekilde siyasal kararları seçim kampanyası sırasında bir adayı destekleyerek, bazı yasa tasarıları ve hükümet kararlarını etkileyerek, parti ya da parlamento yoluyla doğrudan veya kamuoyu faktörünü devreye sokarak dolaylı etkilebilirler(187).

Yeşiller Partisi'nin ne iktidar ne de iktidar ortağı olmaya niyeti olmadığını beyan etmesi, siyasal devşirme fonksiyonunun bu parti tarafından yerine getirilmeyeceği anlamını taşımakta ve onu baskı gruplarına benzetmektedir. Üstelik Yeşiller, toplumdaki farklı çıkarların birleştirilip bağdaştırılarak temsili gibi bir gaye de gütmektedirler. Bu bakımdan, "menfaatlerin birleştirilmesi" konusunu ele alırken gördüğümüz üç tip partiden son ikisi yani "mutlak değerlere yönelmiş ideolojik partiler"le "özgücü veya geleneksel partiler" arasında bir yerde yer almaktadırlar. Yeşiller, siyasi parti fonksiyonları içinde en çok siyasal toplumsallaşma fonksiyonunu ifa edici mahiyettedirler. Kendi görüşleri doğrultusunda siyasal katılmayı teşvik ve siyasal kültürün farklı bir şekilde yoğrulmasına yönelik çalışmalar içinde oldukları gözlemlenmektedir.

Bu gözlemleri daha somut bir temele oturtabilmek için, partinin çalışma raporlarının incelenmesini yararlı buluyoruz.

2- Yeşiller Partisi'nin İşlevleri :

Yeşiller Partisi'nin faaliyetleri daha çok çevre sorunlarına yöneliktir. Çalışmaları sırasında, Ankara'lı Yeşiller'in Çevre Duyarlılığı Grubu ve Üniversite Çevre Klupleriyle işbirliği yaparak "Temiz Hava" İçin Eylül Grubu'nu oluşturması örneğinde olduğu gibi başka örgütlerle ortak faaliyetleri de olmuştur(188). Bazen belediyelerle işbirliği içinde ortak çalışmalar yapmış, seminerler düzenlemiş, bazen belediyeleri uyarıp dilekçeler vermiş, bazen de, yabancı Yeşiller'le ilişki kurmuş, örneğin Yunanistan Yeşiller'inden Mikais'i 20 Ocak 1990'da düzenledikleri Bursa'nın grileşmesini konu olan mitinge davet etmişlerdir(189). Heybeliada Domuz Tepesi'nin imara

açılmasını protesto için Ada Dostları Derneği ile birlikte, eylemler yapmış, Balıkçılar Kurultay'ına katılarak, Balıkçılar Derneği ile ortak çalışmalar düzenlemişlerdir(190). Bu faaliyetlerin bazıları başarılı, bazıları da başarısız sonuçlar vermiştir.

Yeşillerin çalışmaları, paneller düzenlemek protesto eylemleri yapmak, motor gezileri düzenlemek, imza kampanyaları açmak, firma ya da kamu kuruluşlarına uyarı yazıları göndermek, suç duyurusunda bulunmak, ağaç fidesi dağıtmak, Avusturya bandıralı Petersberg'in zehirli varillerle sularımızda dolaşmasının protestosu olayında olduğu gibi, Konsolosluk önüne siyah çelenk bırakmak, miting ve anma günleri düzenlemek, "Silahlanmaya Hayır" gibi kampanyalar başlatmak, hatta guart görülen bölgelerde tuz dağıtıp, su depolarına iyot atmak gibi varyasyonları içermektedir(191). Basının da ilgisini çekerek kamuoyu yaratma sürecinde önemli işlevleri yerine getirmiş ve çevre bilincinin oluşması ve birtakım problemlerin çözümü konusunda etkinlikleri olmuştur.

Yaptıkları çalışmaları ulusal ve uluslararası olmak üzere iki grup halinde çalışma raporuna kaydeden Yeşiller'in başlıca ulusal çalışmaları, "Çevre ve Ekolojik Sistem" başlığı altında hava, toprak ve su kirliliği, (*) balıkçılık, asit yağmurları (termik ve nükleer santraller), tarım, turizm anlayışı, barışçılık ve silahsızlanma çalışmaları, tarihi ve kültürel yapıların yağmalanması, kötü yapılaşma (çarpık kentleşme), gürültü kirlenmesi, kadın sorunları ve ekonomi konularından ibarettir.(192). Çalışma raporunda ayrıca, çevre ve demokrasi anlayışı, insan hak ve özgürlükleri, Güneydoğu olaylarına yaklaşım gibi konular da yer almıştır(193).

Hava, toprak ve su kirliliği yaratan işletmelerle mücadele eden Yeşiller, balıkçılarla da diyalog kurarak, Dünya Barış Günü'nde ortak bir motor gezisi ardından 3 Eylül 1989'da Mülkiyeliler Birliği'nde panel düzenlemiş, onların 20-21-22 Eylül'de düzenlenen kurultaylarına katılmış, tebliğ sunmuşlardır ve bu tebliğleri içeren kitap Dernek'çe yayınlanmıştır(194). 1990'da İstanbul Boğazı konulu panele katılan Yeşiller, 22 Nisan'da da Dünya Günü Toplantısı düzenlemişler ve Balıkçılar Derneğini de davet ederek katılımını sağlamışlardır(195). Yeşillere göre balıkçılar denizi kirletmekte, bazılarının uyguladığı yanlış avlanma doğal dengeye zarar vermektedir(196).

Termik Santraller konusunda Yeşillerin biri Bursa Orhaneli Termik Santrali'ne yönelik olarak 20 Ocak 1990'da, diğeri de Aliğa Termik Santrali'ne karşı II Kasım 1989'da başlayan eylemleri olmuştur(197). Tarım ve Orman Bakanlığı'nı, Vakıflar İdaresini ve halkı uyarak, oluşacak asit yağmurlarının Çanakkale'ye kadar uzanan zeytinlikleri, Dikili ve Bergama'daki Kültür hazinelerini mahvedeceğini ileri sürmüşlerdir(198).

Tarım topraklarının yanlış kullanımı ve yitirilmesi de Yeşiller'in üzerinde durduğu konular arasındadır(199).

Güney kıyılarımızdaki yapılaşmayı çeşitli eylemlerle kımayan Yeşiller, pansiyonculuk turizminin geliştirilmesini önermişlerdir(200).

Haziran 1989'da İstanbul Yoğurçu Parkı'nda çocuklarla birlikte oyuncak silahlara veda eylemi yapan Yeşiller, İzmir İl Örgütüncü de "Silahlanmaya Hayır" kampanyası başlatmış, 6 Ağustos 1988 ve 1989'da Hiroşima'yı anma toplantıları düzenlemişlerdir(201). 1 Eylül 1988 Dünya Barış Gününde Beylerbeyi'nde "Barış Sanatla Karşılalım" adlı açık hava toplantısında askerliğin gönüllü olmasını gündeme getirmiş, ertesi yılın aynı günü ise, önceki satırlarda değindiğimiz gibi balıkçılarla birlikte kutlamışlardır(202). Ankaralı Yeşiller II. Uluslararası Savunma Silahları ve Havacılık Fuarını protesto edip, fuardaki topların namplarına çiçek demetleri koymuş ve hatta gözaltına da alınmışlardır(203).

Tarih ve kültürel yapıların yağmalanmasına karşı çıkan Yeşiller, bu konuda seminerler düzenlemiş, Kapadokya, Pamukkale, Yumurtalık 'ta yaşanan yanlışlıkları belgeleriyle ortaya koyup, Anıtlar Yüksek Kurulu nezdinde girişimlerde bulunmuş, bazılarına dair olumlu kararlar çıkartabilmiştir(204). Ancak bu kararlara yerel yönetimlerin uymaması üzerine Yeşiller'in Belediye Başkanları'nı mensubu oldukları partilere şikayet ettikleri görülmektedir(205). Bu nokta ilginçtir. Bilindiği gibi Yeşiller beyanları dikkate alınınca, yerel yönetimlerin özerkliğinden yanadırlar. Halbuki bu davranış, parti merkez örgütünün yerel yönetimler üzerinde etkili olması şeklinde bir beklenti içinde bulunulduğunu göstermektedir.

Yeşiller Partisi mevcut siyasal karar mekanizmasını eleştirerek muhalefet işlevini de yerine getirmekte ve iktidarı, aile planlamasını başaramamak, çarpık kentleşmeyi önleyememek, sanayi-konut-enerji merkezi ve tarım alanları için "yer seçimi" nin bilimsel esaslara aykırı olarak gerçekleşmesine seyirci kalmak, raylı ulaşımı ihmal etmek, orman-kıyı-erozyola toprak kaybını önleyememekle suçlanmaktadır(206). Bu konuları panel, seminer ve makalelerle kamuoyuna yansıtan Yeşiller, Boğaziçi ile ilgili bir kampanya da başlatmış, 18 Mayıs 1989'da basın ile birlikte bir motor gezisi düzenlemiş, ayrıca çeşitli eylemlerle Bebek'te yapımı planlanan marina ve Dolmabahçe Sarayı'nın arkasına yapılan otel inşaatı protesto edilmiştir(207). Bilindiği gibi marinadan vazgeçilmiş fakat otel inşaatı tamamlanmıştır. Yeşiller, Antalya Konyaaltı Plajının da otel yapımı için tahribine karşı eylem düzenlemişlerdir(208).

Konya Ovası'nda NATO Alçak Uçuş Eğitim Üssü kurulması projesine ve Muğla-Güllük'te yapımı düşünülen havaalanı projesine karşı çıkan Yeşiller, gürtültünün önlenmesinde demiryolu ulaşımına dönülmesinin etkili olacağını belirtmişlerdir(209).

Yeşiller Partisi I. Kadın Kurultayı'na, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Paneli'ne ve kadın konusu ile ilgili çeşitli açık oturumlara katılmış ve TCK'nun 438. maddesinin Anayasa'ya aykırılığının reddi üzerine yürüyüş ve eylem de düzenlemiştir.

tir(210). Bu madde nedeniyle mağdur olan bir kadın Antalya İl Örgütü'nce maddi-manevi destek görmüş; ayrıca Siyahlı Kadınlar olarak yaptıkları gösteri nedeniyle tutuklanan otonom kadın hareketi sözcüleri için Bayrampaşa Cezaevi'nde basın toplantısı düzenleyen Yeşiller, Alman Yeşilleri'nin de konu ile ilgilenmesini ve Türkiye'ye gelip olayı kınamasını sağlamışlardır(211).

Çalışma Raporu'nda "ekonomi" başlığına da yer veren Yeşiller, bu konudaki görüşlerini panellerde açıkladıklarını belirtmiş, ancak bu başlık altına somut hiçbir şey koyamamışlardır(212).

Demokrasi ve insan hak ve özgürlükleri konusuna gelince...Türkiye'ye dönüp havaalanından geri gönderilen siyasi mültecilerin karşılanmasına gitmek, düşünce suçu tutuklularının yakınlarının sürdürdüğü açlık grevini sona erdirmek ve bunun nedenini ortadan kaldırmak için Adalet Bakanlığı nezdinde girişimlerde bulunmak (sonuçsuz), iki mahkumun sağlık nedeniyle tahliyesine Cumhurbaşkanlığı ve Adalet Bakanlığı nezdindeki başvuruları neticesi imkan sağlamak, 15 yaşındaki bir öğrencinin düşünce suçundan tutuklanmasına müdahale ederek tahliyesinde etkili olmak, 413 sayılı KHK'ye karşı çıkmak ve bunun içerdiği sansür, sürgün, tutuklama gibi işlemleri kınamak, Yeşiller'in bu konuda yerine getirdiği işlevler arasında sayılabilir(213).

BM. İnsan Hakları Bildirisi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Avrupa Sosyal Haklar Sözleşmesi, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı kararlarına uyulmasını, ayrıca sınırsız düşünce-inanç-örgütlenme özgürlüğünü ve yurttaşların kendilerini ilgilendiren kararların alınmasını savunduklarını belirten Yeşiller Partisi, bu konulardaki görüşlerini çeşitli eylem ve toplantılarda dile getirmiştir(214). Demokrasiyi İzleme Kurultayı'nın düzenlediği Anayasa Kurultayı'nda o dönemin Genel Başkanı Celal Ertuğ, yeni bir anayasanın ancak özgürlük ortamında oluşturulabileceğini belirtmiştir(215). 22 Nisan 1990'da düzenlenen panelde ise Dernekler, Siyasi Partiler, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, Polis Vazife ve Selahiyetleri, Sendikalar ve Ceza Yasalarının İnsan Hakları Evrensel Sözleşmesi'ne aykırı maddelerinin kaldırılması veya değiştirilmesi, işkencesinin önlenmesi, yerinden yönetime dayalı yeni bir demokratik yönetim yapısı oluşturulması ve yeni bir Anayasa hazırlanması önerisinde bulunmuşlardır(216). 6 Ağustos 1988'de Hiroşima Günü'nde polislin tutumunu eleştiren Yeşiller, işçileri ve 1 Mayıs kutlamalarını destekleyici bir tutum da sergilemiş, 1989'da işten çıkarılan 300 DDY Liman işçisinin yeniden işe alınması için Türk-İş Genel Başkanı Şevket Yılmaz'a mektuplar yazmış ve 280'inin işe alınmasını sağlamış, 10 Aralık İnsan Hakları Günü'nü Aliğa'da kutlamışlardır(217). Güneydoğu konusundaki yaklaşımları ise, etnik farklılıkların bir toplumu güçlendireceği şeklindedir(218).

Uluslararası çalışmalarına gelince... 6 Nisan 1990'da The European Greens (Avrupa Yeşilleri) Genel Sekreteri Leo Cox'a üyelik başvurusunda bulunan Yeşiller Partisi, The Center of Our Common Future (Ortak Geleceğimiz Merkezi) adlı BM'e bağlı ve Cenevre'de bulunan örgütle de 30 Nisan 1990'da bağlantı kurmuşlardır(219).

Bu bağlantı sayesinde Viyana ve Peşte'de yapılan 45 milletin katıldığı çevre toplantılarına ait dökümanlar ve 1992 Haziran'ında Brezilya'da yapılan Dünya Çevre Konferansı'na ait bilgileri ve dünyadaki ilgili kuruluşların adreslerini elde eden Yeşiller, böylece Japonya'daki örgüte, Japonların Türkiye'de yapmayı planladığı ve çevreyi zedeleyici nitelikteki yatırım projeleri hakkında bilgi vererek, onların da tepki göstermelerine çalışmışlardır(220).

Yunanistan Ekolojik ve Alternatif Federatif Organizasyonu Uluslararası Bölümü Yeşiller'i 5-9 Mart 1990'da Balkan Yeşilleri, 11-12 Mart 1990'da ise Akdeniz Yeşiller Birliği oluşturmak üzere davet etmiş, İspanyol Yeşilleri bir mektupla Türk Yeşilleriyle ilişkilerini arttırmak istediklerini bildirmişler, Kuzey Afrika ülkeleri ile de ilişki kurmak suretiyle Türk Yeşilleri uluslararası ilişkilerini geliştirmişlerdir(221). 19-21 Mart 1990'da ise Viyana-Peşte ve Tuna nehri üzerinde gemide yapılan ve 300 çevre örgütünün katılımıyla gerçekleşen hükümet -dışı toplantıya katılan Yeşiller, çevre bilincinin geliştirilmesi ve sorunlarının giderilmesine dair müşterek kararlara katılmıştır(222).

Görüldüğü gibi Yeşiller Partisi'nin işlevleri, bir siyasi Partiden çok çok, gönüllü bir çevre örgütünün yerine getirdiği işlevleri andırmaktadır. Ancak Yeşil partileşmenin doğası budur.

3-Yeşiller'in Yarattığı Etki

Partinin şu andaki başkanı Aydın Ayas'ın da ifade ettiği gibi, TBMM içinde Çevre Komisyonu'nun kurulması, Devlet Bakanlıklarından birinin çevreden sorumlu hale getirilmesi gibi gelişmeler -ki artık Çevre Bakanlığı da vardır-, yanısıra Yeşiller'in basında fazlaca yer alışı, diğer partileri çevre komisyonları kurmaya, programlarına çevre konusunu almaya sevketmiştir(223). Aslında Türkiye'de çevre konusunda ilk resmi örgütlenme Başbakan Ferit Melen döneminde Çevre Sorunları Koordinasyon Kurulu'nun oluşumuyla ortaya çıkmış, daha sonra 1978'de Çevre Müsteşarlığı, 1984'te Çevre Genel Müdürlüğü, 1989'da yeniden Çevre Müsteşarlığı derken, 1991'de Çevre Bakanlığının kuruluşuna kadar varan gelişmeler içinde örgütlenme sürmüştür(224). Sivil örgütlenmede dernekler bazında gerçekleşmiştir. Yeşiller, bu süreç içinde, gerek etkilenecek, gerek etki yaratarak işlev sürdürmüşlerdir. Yeşiller'in faaliyetlerini aksettirmede titizlik gösteren yazılı basının oluşturulmasına yardımcı olduğu kamuoyu, zincirleme reaksiyonlara sebep olmuştur. Bugün, İlkokul öğrencilerinde dahi çevre duyarlılığı gelişmiş, tüm üniversiteler çevre araştırma merkezleri kurmuşlar, çevre müfredat programlarına girmiş, gazeteler çevre sayfaları ve çevre klüpleri açmışlar, çevre ile ilgili dergiler çıkmış, yerel yönetimler çevre birimleri oluşturmuşlar, meslek odalarında çevre konusu önem kazanmış, reklamlarda ve pazarlama tekniklerinde çevre ağırlığı giderek fazlalaşmış, konu büyük bir öneme kavuşmuştur. Bu gelişmelerde Yeşiller'in de payı olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Ancak basının desteği olmaksızın, Yeşiller bu işi bu denli başaramazlardı. Nitekim

Ayas'ta, Yeşillere basının şaşırtıcı desteğinden sözeder(225).

F- Yorum

Türkiye'deki Yeşiller Partisi, Almanya'daki gibi kendiliğinden tabandan oluşmuş bir parti değil; Türk Siyasal Hayatının çok alışık olduğu şekilde tepeden ör-gütlenmiş bir parti.

Parlamento dışında kurulmuş, dolaysız, teoride güçlü yapısal bağlantılı bir örgüte sahip, uygulamada ise kopuk. Az sayıda fakat kültür düzeyi yüksek ve aynı zamanda pekçok kadın ve genç üyeyi içeren, ülke sathına yayılmamış, yan örgütleri olmayan fakat çeşitli ulusal ve uluslararası kuruluşlarla ilişki kuran, merkezizetçi fakat ademimerkeziyetçiliği amaçlayan, kendi içinde disiplin geliştirmiş fakat aslında bu-nu amaçlamayan, gönülden çevreci, programı çok sağlam olmayan, faal bir parti Yeşiller Partisi. Yeşil ideoloji, Türk potasında hayli başkalaşım göstermiş. Ancak yine de demokratikleşme çabası gözlemlenmekte. Seçim sisteminin şans tanımaması muhtemelen Yeşiller'e gelecek vaad etmemektedir. Nakit sıkıntısı aşma konusunda partinin idealist üyelerinin göstereceği maharet, yaşama şanslarını yükseltecektir. Bu aynı zamanda ülkenin ekolojik düngesinin de şansını olacaktır.

SONUÇ

Sanayi devriminin işçi sınıfının yaşamında yarattığı olumsuz koşullara tepki olarak sosyal politika bilimi, sendikalar, iş hukuku alanlarında gelişmeler kaydedilmiştir. O döneme damgasını vuran Marksizm işçi ya da işvereni yani insanı üretim ilişkileri içinde ele almış, dolayısıyla düşüncenin temeli ekonomiye dayanmıştır. Chartism gibi akımlar, işçi sınıfının yaşam koşullarını iyileştirme amacıyla doğup gelişmişler, işçi partileri sanayi ülkelerinde birbiri ardına doğmuş, Sosyalist Internasyonal gibi uluslararası organizasyonlarda tüm ülkelerin ezilen işçi sınıfları hedef kitleyi teşkil etmiştir. Kuşkusuz işçi partilerinin programları, bu ana tema dışında başka hedefler de gütmüştür.

Sanayi devrimi yaşanırken sermayenin birikim sağlama ve yayılma nedeniyle işçileri ezmesi nasıl işçi partisinin doğuşuna yol açmışsa; bir yüzyıl sonra yine sanayinin bu kez doğayı tüketme ve çeşitli çevresel sorunları yaratarak tüm insanlığı tehdit etmesi üzerine de Ekoloji biliminin, çevre koruma örgütlerinin. Çevre hukukunun ve siyaset sahnesinde de Yeşil Partilerin doğduğunu görüyoruz.

Fransız devrim yılları yeni gelişen burjuvazinin özgürlük, eşitlik, kardeşlik sloganlarıyla aristokrasiye karşı liberal ; sanayi devrimi dönemi işçi sınıfının burjuvaziye karşı sosyalist mücadelesine tanık oluyordu. Bugün ise toplumsal muhalefet benzer şekilde yaygın ve evrensel ölçüler içinde , aydın ağırlıklı marjinal gruplar tarafından sürdürmekte ve birey ön plana çıkmakta.

18. yüzyılın sonlarından itibaren ortaya çıkan gelişmeler insanı "birey olmaktan çıkarıp, "işgücü" olarak "meta" haline sokmuş, kişisel gereksinimi için sipariş veren "müşteri", kitlesel üretim süreci içinde üretilmesi gereken metalara göre biçimlendirilen gereksinimleriyle "tüketici"ye dönüşmüş, birey arka plana atılmıştır(226). Yeşiller bir anlamda "birey"in geri gelişini simgeliyorlar. Bu birey teorisinde "yurttaş birey"den çok "dünya yurttaşı birey"dir.

Stoacıları andıran Yeşiller, tüm dünya insanların doğa ile ve birbirleriyle dostça yaşamalarından yanalar. Pragmatik bir ideoloji yeşil ideoloji ve çelişkili gibi görünse de idealist ideale ulaşma sürecinin otoriter bir yapılanma ile değil, el yordamı ile Consensusa gidilerek yaşanmasından yanalar. Tarihte Sosyalist Partilerin gelişim sürecinde veya çeşitli İslam ülkelerindeki Muslim Brothers'ın oluşumundaki gibi hemen hemen aynı fikirlerle farklı ülkelerde ortaya çıkıyorlar. Doğanın çiçeklerinin solma hızına yetişemeseler de, Yeşiller "parti" olarak değilse bile, "fikir" olarak gelişip benimseneceklerdir. Gerçek yeşiller için, fikirlerinin başka partilerce kopya edilip uygulanması da başarıdır. Türk Yeşiller Partisi'nin gelişimi de, dünyadaki diğer yeşil partilerin gelişiminden çok farklı olmayacaktır. Çünkü hiçbir çağda uluslararası etkilene bu denli çok ve dünya bu denli küçük olmamıştı.

DİPNOTLAR

- (*) Bkz. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1990-1994, Resmi Gazete, S: 20217, Mükerrer (6 Temmuz 1989), ss.I-195.
1. Ruşen Keleş ve Fehmi Yavuz, Çevre Sorunları, 2. bası, (A.Ü.S.B.F., Ankara 1983), s.268.
- (*) Bkz. 2872 sayılı Çevre Kanunu, Resmi Gazete, S:18132 (11 Ağustos 1983), ss.9793-9801.
- 2.Ömer Kuleli, "Türkiye'de Çevre Hareketinin İvme Kazanması", Bilim ve Sanat, No: 92 (Ağustos 1988), ss.18-19.
- 3.İbid., s.19.
- 4.Tanıl Bora, "Türkiye'de Çevreci Kıpırdanış...Devamı Gelecek mi?", Şehir, Sayı II (Ocak 1988), ss.24-25.
- 5.İbid.,25.
- 6.Keleş ve Yavuz, op.cit., s.1.
- 7.Refet Erim, "Türkiye'de Yasama, Yürütme ve Yargı'nın Çevre Yaklaşımları", Ruşen Keleş (Haz.), İnsan, Çevre, Toplum (İmge Kitabevi, Ankara 1992), ss.270-271.
- 8."Çevreyi Kirlüten İnsan Bindiği Dalı Keser", Ekonomi ve Politika'da - Görüş Sayı:21 (Ağustos 1988), s.24.
- 9.Bora, (1988), op.cit., s.25.
- 10.İbid.
- 11.İbid., s.26.
- 12.İbid.

- 13.İbid.
- 14.İbid.
- 15.İbid.
- 16.İbid.
- 17.İbid.
- 18.Deniz Som, "Yeşiller Geliyor" yazı dizisi: 1, Hürriyet, 6 Mart 1988, s.2
- 19.Bora, (1988).Loc.cit
- 20.İbid.
21. Deniz Som, "Yeşiller Geliyor" yazı dizisi: 3, Hürriyet, 8 Mart 1988, s.2
- 22.Behlül Ablak ile yapılan "Çevreyi Kirleten İnsan Bindiği dalı Keser" başlıklı röportaj, Ekonomi ve Politika'da - Görüş, Sayı:21 (Ağustos 1988), s.25.
- 23.Aydın Ayas, "Türkiye'de Çevre Korumacılığı'nda Yeşillerin Katkısı", Kriton Curi (Ed.) Uluslararası Çevre Sorunları Sempozyumu Tebliğleri, (İstanbul Marmara Rotary Klübü, İstanbul 1991), s.41.
- 24.İbid., s. 42.
- 25.Yeşiller Partisi Başkanı Aydın Ayas ile yapılan özel görüşme, İstanbul, (27 Şubat 1992).
- 26.Melih Ergen, "Yeşiller:Neden ve Nasıl Bir Parti?", Yeni Gündem, Yıl:4, Sayı:66 (7-13 Haziran 1987), s.38.
- 27.Esat Öz, "Dünyada ve Türkiye'de Ekoloji Hareketinin Gelişimi-Çevre Koruma Dernekleri'den Siyasal Partilere", Türkiye Günlüğü, Sayı:3 (Haziran 1989), s.27.
- 28.Yeşiller Partisi, Çalışma ve Hesap Raporları, (Ankara : 2 Haziran 1990), s.2.
- 29.İbid.
- 30.Yeşiller Partisi, Yeşiller Partisi Program ve Tüzüğü, (Ankara:1989), s.3.
- 31.Maurice Duverger, Siyasi Partiler, Çev.Ergun Özbudun, (Bilgi Yayınevi, Ankara, 1979), ss.33-35.
32. İbid., ss.35-36.
33. Ergun Özbudun, Siyasal Partiler, 3.b. (A.Ü.Hukuk Fakültesi Yayınları,Ankara, 1979), ss.58-78.
- 34.İbid., s.58.
- 35.Duverger, op.cit., s.39.
- 36.Özbudun, (1979), op.cit., s.61.
37. İbid., ss.61-66.
- 38.Duverger, op.cit.,s.85.
- 39.İbid.
- 40.İbid., s.86.
- 41.İbid.
- 42.İbid.,ss.59-75.
- 43.İbid.,s.86.
- 44.İbid.,ss.88-91.
- 45.Yeşiller Partisi Program ve Tüzüğü (1989), ss.3-4.
- 46.İbid., s.4.

- 47.İbid.
- 48.İbid.,s.5
- 49.İbid., ss.5-6.
- 50.Duverger, op.cit., s.189.
- 51.İbid., s.197.
- 52.Yeşiller Partisi Program ve Tüzüğü(1989), s.6.
- (*)Parti içi oligarşi konusunda bkz. Robert Michels, Political Parties: A Sociological Study of Oligarchic Tendencies of Modern Democracy, (Free Press Newyork, 1962), passim.
- 53.Thomas A.Koelble, "Party Structures and Democracy", Comparative Political Studies, Vol.XXII, No.2 (July 1989), p.207.
- 54.İbid., pp.202-203.
- 55.İbid.,p.203.
- 56.Yeşiller Partisi Program ve Tüzüğü(1989), md.13. s.6.
57. İbid.
- 58.İbid., md.14.
- 59.İbid.,ss.7-8.
- 60.İbid.,md.18. s.8.
61. İbid.,md.19.
- 62.İbid., md.20.
- 63.İbid.,md.21.
- 64.İbid.,md.22. ss.8-9.
65. İbid., md.23. s.9.
66. İbid., md.25.
- 67.İbid.,md.27 ve 26.
- 68.İbid., md.36-39, ss.11-12.
- 69.İbid.,md.37, s.11.
- 70.İbid., md.40, s.12.
- 71.İbid.,md.41.
- 72.İbid.,ss.13-14.
- 73.İbid.,s.16.
- 74.Yeşiller Partisi, Yeşiller Partisi Tüzüğü(7 Eylül 1991), ss.2,15.
- 75.İbid.,ss.3-4.
- 76.İbid.,s.4.
- 77.İbid.
- 78.İbid.
- 79.İbid.,s.5.
- 80.İbid.,ss.5-6.
- 81.İbid.,ss.5.
- 82.İbid.,ss.5-6.
- 83.İbid.,s.6.
- 84.İbid.,
- 85.İbid.

- 86.İbid.
- 87.İbid., ss.6-7.
- 88.İbid.s.7.
- 89.İbid.
- 90.İbid.
- 91.İbid.
- 92.İbid.
- 93.İbid.,s.5.
- 94.İbid.
- 95.İbid.,s.4.
- 96.İbid.
- 97.İbid.
- 98.İbid.
99. İbid.,s.7.
- 100."Yeşiller Partisi Genel Kurul Tutanağı", Yeşiller Partisi Tüzüğü(7 Eylül 1991), s.12.
101. İbid.,ss.12-13.
102. İbid.,s.14.
103. İbid.
- 104.Özbudun (1979), op.cit.,s.63.
- 105.Duverger, op.cit.,ss.106-107.
106. İbid.,s.108.
- 107.Ahmet Taner Kışlalı, Siyaset Bilimi (A.Ü.B.Y.Y.O.,Ankara, 1987), ss.253-254.
108. Yeşiller Partisi, Çalışma ve Hesap Raporları, s.26.
- 109.İbid.
- 110.Yeşiller Partisi Program ve Tüzüğü(1989), s.15.
- 111.Yeşiller Partisi Tüzüğü(7 Eylül 1991), s.8.
- 112.Yeşiller Partisi Program ve Tüzüğü(1989), s.3.
- 113.Yeşiller partisi Tüzüğü(7 Eylül 1991), s.3.
- 114.Yeşiller partisi, Çalışma ve Hesap Raporları, ss.2-4.
115. İbid.,s.5.
- 116.MKYK ve MDK asil ve yedek üye isimleri için bz. İbid.,ss.3-7.
- 117.Yeşiller Partisi Tüzüğü(7 Eylül 1991), ss.8-9.
- 118.Özbudun, (1979), op.cit.,s.66.
- 119.Yeşiller Partisi, Çalışma ve Hesap Raporları, s.5.
120. İbid.,s.7.
- 121.Yeşiller Partisi Çalışma ve Hesap Raporları, ss.3-7; Yeşiller Partisi Tüzüğü(7 Eylül 1991), ss.8-9.
- 122.Yeşiller Partisi Çalışma ve Hesap Raporları, ss.3-7.
- 123.Özbudun (1979), op.cit.,s.67.
- 124.Duverger, op.cit., s.28.
- 125.Duverger, op.cit.,s.114.
126. İbid.,s.93.

127. İbid.,s.94.
128. İbid.,ss.96-97.
129. İbid.,s.95.
130. İbid.,s.94.
131. İbid.,s.98.
132. İbid.
133. İbid.,ss.101-102.
134. Yeşiller Partisi Tüzüğü(7 Eylül 1991), s.7.
135. Aydın Ayas, op.cit.,s.42.
136. Özbudun, (1979), op.cit.,s.70.
137. Duverger, op.cit.,s.29.
138. Özbudun, (1979), op.cit.,s.72.
139. İbid.
140. "Genel Kurul Tutanağı", Yeşiller Partisi Tüzüğü(7 Eylül 1991), ss.11-13.
141. İbid.,ss.14-15.
142. Aydın Ayas ile yapılan özel görüşme, İstanbul, 27 Şubat 1992.
143. Özbudun, (1979), op.cit., s.73.
144. İbid.,s.74.
145. İbid.,s.78.
146. Yeşiller Partisi Program ve Tüzüğü(1988), s.3.
147. Yeşiller Partisi Tüzüğü(7 Eylül 1991), s.2.
148. Aydın Ayas'la yapılan özel görüşme, İstanbul, 27 Şubat 1992.
149. Mine Kışlalıoğlu ve Fikret Berkes, Çevre ve Ekoloji , (Remzi Kitabevi, İstanbul 1989), s.259.
150. Melih Ergen, "Yeşiller Neden ve Nasıl Bir Parti?", Yeni Gündem, Yıl:4, Sayı:66 (7-13 Haziran 1987), s.39.
151. İbid.
152. Yeşiller Partisi Program ve Tüzüğü(1988), ss.17-18.
153. İbid., s.18.
154. İbid., s.19.
155. İbid., ss.17-24.
156. İbid., s.19.
157. İbid., ss.19-20.
158. İbid., s.19.
159. İbid.,s.20.
160. İbid.
161. İbid.,s.21.
162. İbid.
163. İbid.,ss.21-22.
164. İbid.,s.22.
165. İbid.
166. İbid.
167. İbid.

168. İbid., s.23.
169. İbid.
170. İbid.
171. İbid.,ss.22-23.
172. İbid.,s.23.
173. İbid.
174. İbid.,s.24.
175. İbid.
176. Ruşen Keleş, Türkiye'de Şehirleşme, Konut ve Gecekondu, 2.b., (Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1978), s.92.
177. İbid.,s.9.
178. Yeşiller Partisi Program ve Tüzüğü(1989), s.24.
179. Kağan Güner, "Ekolojik Bilinç", Gökyüzü - Ekoloji ve Toplum, No:1, 1987, s.20.
180. Kışlalı, op.cit., ss.245-246.
181. Özbudun, (1979), op.cit., ss.92-93.
182. İbid.,ss.93-94.
183. İbid.,s.98.
184. İbid.,s.108.
185. İbid.
186. Kışlalı, op.cit.,s.257.
187. İbid.,s.259.
188. Yeşiller Partisi, Çalışma ve Hesap Raporları, s.8.
189. İbid.
190. İbid.,ss.11-12.
191. İbid.,ss.9-11.
192. İbid.,ss.8-18.
193. İbid.,ss.19-25.
194. İbid., s.12.
195. İbid.
196. İbid.
197. İbid.
198. İbid., ss.12-13.
199. İbid.,s.14.
200. İbid.,ss14-15.
201. İbid.,s.15.
202. İbid.
203. İbid.
204. İbid.,s.16.
205. İbid.
206. İbid.
207. İbid.,ss.16-17.
208. İbid.,s.17.
209. İbid.,s.17.

210. İbid.,s.18.
211. İbid.
212. İbid.
213. İbid.,s.20.
214. İbid.,ss.20-21.
215. İbid.,s.21.
216. İbid.,ss.21-22.
217. İbid.,s.22.
218. İbid.s.25.
219. İbid.,s.23.
220. İbid.
221. İbid.
222. İbid.,s.24.
223. Ayas, op.cit.,42.
224. Rafet Erim, "Türkiye'de Yasama, Yürütme ve Yargı'nın Çevre Yaklaşımları", Ruşen Keleş (Haz), İnsan, Çevre, Toplum, (İmge Kitabevi, Ankara 1992), ss.271-277.
225. Ayas, op.cit.,s.42.
226. Ünsal Oskay, "Benjamin'in Baudelaire Üzerine Çalışmalarında Yükselme Dönemi Kapitalizminin Sanat ve Kültür Yaşamı", A.Ü.S.B.F.-Yıllık:1981, Sayı:VI'den ayrı basım, 1982,ss.444-455.